

Pauliina Kallunki

## **ELÄIN < > KONE < IHMINEN**

Kietoutuvat vallan mekanismit tuotantoeläimiä ja tekoälyä  
koskevissa nettikeskusteluissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta  
Kandidaatintutkielma  
Toukokuu 2025

# TIIVISTELMÄ

Pauliina Kallunki: Eläin < > kone < ihminen – Kietoutuvat vallan mekanismit tuotantoeläimiä ja tekoälyä koskevissa nettikeskusteluissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Toukokuu 2025

---

Kandidaatintutkielmassani tutkin antroposentristisiä vallan diskursseja tekoölyyn ja tuotantoeläimiin liittyvissä nettikeskusteluissa. Muita, kuin ihmiseläimiä on tutkittu antroposentrismia kritisovasta näkökulmasta aikaisemminkin ekofeminismin ja kriittisen eläintutkimuksen aloilla. Tekoäly taas on ilmiönä tuore ja tutkimuksessa keskitytään lähinnä sen vaaroihin ihmiselle posthumanismia lukuun ottamatta. Tässä tutkielmassa päätin yhdistää kaikki kolme ei-inhimillisiä toimijoita tutkivaa antroposentrismia kritisovaa tieteenalaa ja kääntää myös tekoölyn suhteen asetelman toisin päin. Tutkin siis, miten ihmiset tuottavat antroposentrismia eli ihmiskeskeistä valtaa toisiinsa vertautuvilla ja kietoutuvilla tavoilla suhteessa niin koneisiin kuin muunlajisiin eläimiinkin, joita tekoäly ja tuotantoeläimet tässä tutkielmassa edustavat. Analyysin olennaisimpina teoreettisina työkaluina toimivat länsimaisen ajattelun dualismit sekä antroposentrismien käsite, joiden kautta tekoölyn ja tuotantoeläinten tutkimus saavat teoreettisen yhteytensä.

Analyysin aineisto koostuu kolmesta nettikeskustelusta, joista yhdessä neuvotellaan muunlajisten eläinten käytöstä tuotantoeläiminä ja kahdessa pohditaan tekoölyn roolia tässä hetkessä sekä tulevaisuudessa. Analysoin aineistoa kriittisen diskurssianalyysin keinoin ja pyrin keskittymään siihen, kuinka keskusteluissa tuotetaan hegemonista valtaa – valtaa, joka on osoitettu vain ihmisille. Tutkimuskysymykset ovat siis: (1) Millaisia antroposentristisiä muunlajisiin eläimiin ja tekoölyyn liittyviä diskursseja valikoiduissa nettikeskusteluissa esiintyy ja (2) miten nämä tuotantoeläimiin ja tekoölyyn liittyvät antroposentristiset diskurssit kietoutuvat toisiinsa.

Löysin aineistosta neljä eri diskurssia. Normalisoidun kärsimyksen diskurssi esiintyy vain tuotantoeläimiä koskevassa aineistossa ja siinä kärsimys luonnollistetaan osaksi kaikkien orgaanisten olentojen elämää. Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssi kuitenkin osoittaa toista – ihmiset oikeuttavat diskurssissa niin tekoölyn kuin tuotantoeläinten rajattoman hyödyntämisen pyrkiessään pois kärsimyksestä kohti hedonismia. Taloudellisen instrumentalismin diskurssissa havainnollistuu, kuinka ihmiset puhuvat sekä tuotantoeläimistä että tekoölystä hyödykkeinä, joiden arvo määräytyy pitkälti niiden ihmiselle tuottaman taloudellisen edun perusteella. Kognitiivisen ylemmyyden diskurssi sitoo lopulta kaikki aiemmat diskurssit yhteen ja selvittää, kuinka näennäisiin mentaalisiin eroihin pohjautuen ihmiset luovat hierarkiaa muita eläimiä ja tekoälyä, mutta lopulta myös muita ihmisiä kohtaan.

Avainsanat: kriittinen eläintutkimus, ekofeminismi, posthumanismi, länsimaisen ajattelun dualismit, antroposentrismi, muunlajiset eläimet, tekoäly

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

# TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaproessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimi ja versio:

OpenAI:n ChatGPT-4

Käyttötarkoitus:

Olen pyytänyt tekoälyä etsimään minulle lähteitä ja tutkimuksia joihinkin tutkielman aiheisiin liittyen.

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty:

Koko tutkielma

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

# Sisällysluettelo

<b>1 Johdanto</b>	<b>1</b>
<b>2 Teoreettinen viitekehys</b>	<b>6</b>
<b>2.1 Kriittinen eläintutkimus, ekofeminismi ja kriittinen posthumanismi</b>	<b>6</b>
<b>2.2 Länsimaisen ajattelun dualismit</b>	<b>8</b>
2.21 Ihminen-eläin -dualismi	10
2.22 Ihminen-kone -dualismi	12
<b>2.5 Intersektionaalinen antroposentrismien kritiikki</b>	<b>15</b>
<b>3 Tutkimusasetelma</b>	<b>16</b>
<b>3.1 Tutkimuskysymykset</b>	<b>16</b>
<b>3.2 Tutkimusaineistosta</b>	<b>16</b>
<b>3.3 Tutkimusmetodista</b>	<b>18</b>
<b>3.4 Eettistä pohdintaa</b>	<b>19</b>
<b>4 Tulokset</b>	<b>21</b>
<b>4.1 Normalisoidun kärsimyksen ja ihmiskeskeisen hedonismin diskurssit</b>	<b>21</b>
5.1.1 Normalisoidun kärsimyksen diskurssi	21
4.1.2 Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssi	23
<b>4.2 Taloudellisen instrumentalismin diskurssi</b>	<b>27</b>
<b>4.3 Kognitiivisen ylemmyyden diskurssi</b>	<b>33</b>
<b>5 Johtopäätökset ja pohdinta</b>	<b>41</b>
<b>Lähteet</b>	<b>46</b>

# 1 Johdanto

*"All things are made for the sake of man."*

Lainaus on luonnontutkija Carl Linnaeuksen kynästä kirjasta *Oeconomy of Nature* (1791) (Des-Roches 2019, 111). Kirjassaan Linnaeus yhdistää taloustutkimuksen ja luonnontieteiden näkökulmia ja tarkastelee luontoa ekosysteemihyödykkeiden ja palvelujen ”aivottomana tuottajana” (eng. *mindless producer*) (103). Ajatus oli ajalleen mullistava, koska aikaisemmin luonnonvaroja tarkastelevat taloustieteilijät olivat nähneet luonnon materiaalien kokoelmana, jota ihmisen on työllään ja pääomallaan parannettava (103). Luonnon verrattain aktiivisemmasta roolista huolimatta paljastaa lainaus silti taustaltaan hyvin ihmiskeskeisen tavan suhtautua ympäristöön. Linnaeus ei kuitenkaan ollut yksin ajatustensa kanssa, vaan jakoi vallitsevan valistuksen ajan maailmankuvan, jossa ihminen nähtiin maailmankaikkeuden korkeimpana olentona ja muun luonto ihmisen alaisena (Plumwood 1993, luku 1).

Kirjan kirjoittamisesta on kulunut aikaa tähän hetkeen tultaessa liki 240 vuotta, mutta asenneilmapiiri ei ole juurikaan kokenut muutosta. Vaikka ihmisten ympäristöön ja muunlajisiin eläimiin, eli muihin kuin ihmiseläimiin kohdistama vallankäyttö kokee myös vastustusta, on tapahtuva murros ollut hidasta. Yhtenä selkeimmistä osoituksista tästä on ihmisten suhtautuminen materiaali- ja elintarviketeollisuutta varten kasvatettaviin tuotantoeläimiin, joita on jopa 60 % maalla elävien eläinten biomassasta (vrt. ihmisiä 36 %) (Aaltola ja Wahlberg 2020, 9). Länsimaaisessa tehotuotannossa ihminen jalostaa valikoituja eläinlajeja geeneiltään ja ominaisuuksiltaan sopiviksi valittua tuotantotapaa varten. Sen jälkeen ihminen saattaa lajin edustajia keino-tekoisesti raskaaksi ja syntyviä poikasia elätetään heidän luonnollisesta elinympäristöstään radikaalisti poikkeavissa oloissa. Tänä aikana ihminen käyttää kasvatettuja yksilöitä täysin omien tarpeidensa mukaisesti siihen saakka, kun ihminen ei tarvitse heitä enää tai kunnes tuotantoeläin on ihmisen näkökulmasta valmis tapettavaksi lopputuotetta, kuten lihaa tai nahkaa varten. Taannoin vasemmistoliiton kansanedustajat ehdottivat Suomessa tehoeläintuotannon kieltämistä lailla vedoten ”mielellisille olennoille” aiheutettavaan ”valtavaan määrään kärsimystä” (Pelli 2025). Toinen esityksen alullepanijoista, Anna Kontula totesi kuitenkin itsekin esityksen olevan ”poliittisesti epärealistinen” ja oletettavasti vailla laajaa tukea (Pelli 2025). Näin luultavasti onkin, sillä tehoeläintuotanto on yksi olennaisimmista modernin länsimaalaisen materiaali- ja etenkin elintarviketeollisuuden kulmakivistä.

Carl Linnaeuksen lainaus kuvaa siis ihmisten ja muiden eläinten suhdetta osuvasti tänäkin päivänä. Lainaus soveltuu kuitenkin muuhunkin – se pätee nimittäin yhtä hyvin myös ihmisten suhtautumiseen koneisiin ja erityisesti tekoälyyn. Tekoälylle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, mutta yleisesti tekoälyllä viitataan erilaisiin teknologisiin sovelluksiin, jotka kykenevät suorittamaan monimutkaisiakin tehtäviä ilman jatkuvaa ohjausta sekä oppimaan kokemuksistaan (Elements of AI 2025). Olennaisinta tässä yhteydessä on kuitenkin se, mitä tai ketä varten tekoälysovelluksia kehitetään. Esimerkiksi Ray Kurzweil (2005, 28), teknologiayhtiö Googlen tekninen johtaja on todennut kirjassaan tekoälyn tarjoavan mahdollisuuden ihmisten biologisten rajojen ylittämiseen ja ”kohtalon ottamiseen ihmiskunnan omiin käsiin”. Myös EU:n tekoälysäädöksessä (2024, 1689) korostetaan, että ihmisten täytyy pysyä vastuussa tekoälyn toiminnasta, ja että tekoälyn kehityksessä on otettava huomioon ihmisoikeudet. Tekoäly on siis yksi uusi Linnaeuksen lainauksessa mainittava ”asia”, joka on luotu ihmistarvetta varten ja jota ihminen vastaavasti hallitsee. Tätä nykyä tekoälyä käytetäänkin laajasti erilaisiin ihmiselämää helpottaviin tehtäviin.

Tuotantoeläimiin ja tekoälyyn suhtautumisessa on siis merkittävä yhteinen tekijä: ihmiskeskisyys, josta voidaan käyttää myös käsitettä antroposentrismi. Perinteisesti antroposentrismillä viitataan ihmisen tapaan sijoittaa itsensä juuri orgaanisen luonnon ja eliöiden yläpuolelle (ks. Plumwood 1993, luku 2), mutta tutkielmani yhteydessä käytän termiä yhteisesti niin muihin eläimiin kuin tekoälyyn liittyvässä hierarkiassa. Antroposentrismien keskeisenä perustelumekanismina on hallittavien toimijoiden, eli tässä tapauksessa muunlajisten eläinten ja tekoälyn olemuksen määrittely ihmisten toimesta. Tämä kuitenkin osoittautuu todellisuudessa haastavaksi, sillä vaikka liitämme muihin eläimiin ja tekoälyyn erilaisia piirteitä, emme koskaan voi ihmisperspektiivistämme käsin saada täysin selville, millaisena maailma heille näyttää. Se ei ole kuitenkaan estänyt ihmisiä täydentämästä aukkoja omilla käsityksillään.

Muunlajisiin eläimiin liittyvät käsitykset ovat tekoälyyn verrattuna vakiintuneempia, vaikka nykyisenkaltaiset länsimaalaiset valtavirtäkäsitykset muista eläimistä ovatkin verrattain lyhyen ajanjakson tuotosta. Oletettavasti kun varhaiset metsästäjä-keräilijäyhteisöt eivät tehneet jyrkkää eroa ihmisten ja muiden eläinten välille, vaan kohtelivat muita eläimiä toimijoina (Bookchin 1982). Tilanne kuitenkin muuttui ajanlaskun alkua lähestyessä. Esimerkiksi antiikin Kreikan suurena ajattelijana ja länsimaisen tieteen isänä pidettävä Aristoteles esitti muunlajis-

ten eläinten olevan luonnostaan alisteisia ihmisille, koska ne eivät kykene *logokseen*, eli yleisesti tulkittuna järkipäiseen rationaaliseen ajatteluun (Kaski 2020, 53). Carl Linnaeus ja valistuksen ajan ihmiset eivät siis olleet keksineet mitään uutta, vaan lajiin kytkeytyvä hierarkisointi ulottuu pidemmälle historiaan. Huomattavaa on, että kyseessä on silti ihmisten ja muiden eläinlajien oletettavasti miljoonien yhteisten vuosien mittakaavassa varsin nopeasti tapahtunut muutos.

Tekoäly taas on ilmiönä melko uusi – tieteisdystopioissa ja elokuvissa se on esiintynyt jo pitkään, mutta todellisuudessa tekoälyn kehitys ja käyttö ovat kasvaneet räjähdysmäisesti vasta viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämän vuoksi käsitykset tekoälystä ovat pitkälti vasta hakemassa paikkaansa. Yleisesti ihmiset näkevät tekoälyn tietokoneohjelmaan vertautuvana kätevästä työkaluna mutta välillä visiot ovat myös dystooppisempia – puhutaan ”tekoälyn vyörymisestä kaikkialle” (Färdig ym. 2025) ja mahdollisesti jopa tekoälyn potentiaalista tuhota ihmisen. Totuus on kuitenkin se, että kuten muunlajisten eläinten kohdalla, ihminen ei tarkkaan tiedä miten ja miksi tekoäly toimii kuten se toimii. Nykyisten koneoppimisalgoritmien päätökset ovat monimutkaisia ja algoritmit pystyvät joustavasti muokkaamaan tavoitteitaan, joten ihmiset eivät kykene ymmärtämään niitä (Laakasuo, Visala ja Palomäki 2020, 140). Vahvistusoppimiseen perustuvat tekoälysovellukset taas voivat löytää hyvin odottamattomiakin ratkaisuja annettuihin tehtäviin (141). Tämä mustan laatikon ongelmana tunnettu ilmiö johtaa siihen, ettemme voi varmuudella tietää, millä perustein tekoäly todella tekee päätöksensä (142).

Vaikuttaakin siltä, että vaikka emme kykene täysin selittämään muunlajisten eläinten tai tekoälyn toimintaa, ovat ihmiset muodostaneet omia käsityksiään ja nojautuneet niistä erityisesti sellaisiin, jotka palvelevat ensisijaisesti ihmisen etua. Tämä näkökulma on keskeisimpänä analyysissäni, jossa tutkin kriittisen diskurssianalyysin keinoin tuotantoeläimiä ja tekoälyä koskevia nettikeskusteluja. Tarkoitukseni on selvittää, kuinka näissä nettikeskusteluissa luodaan antroposentristisiä valtapositiota tuotantoeläinten ja tekoälyn suhteen ja kuinka nämä diskurssiiviset tavat luoda valtaa myös osaltaan kietoutuvat ja tukeutuvat toisiinsa. Samalla olen kiinnostunut siitä, miten kategorioita eläin ja kone rakennetaan ja toisaalta, miten ihmisen kategoriaa rakennetaan suhteessa niihin. Vaikka analyysini keskiössä on juuri aineiston antroposentristisiä vahvistavat puhetavat, käsittelen teoriaosuudessa ja tutkielmani lopussa lyhyesti myös antroposentristisiä rikkovia käsityksiä, joita eläinoikeuksiin keskittyvät ideologiat sekä tekoälyyn liittyvät dystopiat osaltaan tuovat esille.

Muunlajisten eläinten ja tekoölyn tutkimiseen sekä antroposentrismien kritisoimisen tärkeyteen on useampi syy, joista ensimmäinen liittyy nykyiseen maailmantilanteeseen. Moderni länsimaalainen yhteiskuntarakenteemme perustuu muunlajisten eläinten ja muun luonnon laajaan hyväksikäyttöön ja sortamiseen. Tätä kautta olemme ajautuneet kriisiin, jonka konkreettisina ilmentyminä ovat massasukupuutot, ilmaston lämpeneminen sekä globaalit pandemiat. Nyt ihminen pyrkii muunlajisten eläinten lisäksi keskittämään myös tekoölyn ihmisten hallinnan alle. Suunta on kuitenkin vaarallinen ottaen huomioon mihin antroposentrinen suhteemme muunlajisiin eläimiin ja koko luontoon on johtanut. Ihmisen olisikin kyettävä luomaan suhteitaan uudelleen ja löytämään ratkaisuja myös ihmislajin hyötykehän ulkopuolelta. Kuitenkin pystyäksemme siihen, on meidän tunnistettava, millä perusteilla luomme keinotekoisista hierarkioista niin muunlajisiin eläimiin kuin tekoölyynkin, minkä seurauksena keskitymme ensisijaisesti ihmislajin hyötyyn päätöksissämme. Juuri näiden asioiden tunnistaminen onkin tutkielmani olennaisin pyrkimys.

Muunlajiset eläimet ja tekoöly voivat myös limittäin tarkasteltuna paljastaa mielenkiintoisia näkökulmia, jotka eivät muutoin tulisi esille. Tästä esimerkkinä on tekoölyyn liittyvä tietoisuuskeskustelu, joka on seurausta tekoölyn kyvystä ravistella elävän ja elottoman rajoja. Tekoölysovellukset kykenevät vaikuttamaan jopa ihmismäisiltä, mutta silti ne kategorisoidaan ihmisestä ja elävästä etäälle. Tämä kaksoisluonne on herättänyt myös jakaantunutta keskustelua tekoölyn mahdollisesta kyvystä tietoisuuteen ja sitä kautta tunteisiin. Argumentit tekoölyn tietoisuuden puolesta vetoavat esimerkiksi tekoölykielimojen kykyyn ilmaista subjektiivisia kokemuksia, kuten pelkoa sammuttamisesta (Li ja Etchemendy 2024; De Cosmo ja Bushwick 2022), tietoisuutta vastaan asettuvat taas toteavat kielimojen vastauksien perustuvan ainoastaan todennäköisyyksiin (Li ja Etchemendy 2024).

On kuitenkin huomattava, etteivät ihmiset itsekään osaa tarkkaan määritellä tietoisuutta ja sen mittaaminen on käytännössä mahdotonta. Lisäksi ihmisen kyky tutkia ympäröivää maailmaa on rajoittunutta, eikä ihminen tunne tekoölyn toimintaa kovinkaan selkeästi. Näin ollen tekoölyn todellista kykyä tietoisuuteen olennaisempaa onkin pohtia, miksi ajatuskin tekoölyn tietoisuudesta koetaan niin uhkaavaksi, että mahdollisuus halutaan sulkea täysin pois. Yksi selitys paljastuu huomioimalla muunlajisten eläinten näkökulma – vaikka tunnistamme muita orgaanisia eliöitä eläviksi, käydään heidän tietoisuudestaan edelleen keskusteluita (ks. Dawkins

2015). Jos tekoäly siis jonkin määrittelyn puitteissa ilmaisisisikin tietoisuutta, kieltäytyisi ihminen luultavasti tunnustamasta sitä – samaan tapaan, kun ihminen on kieltäytynyt tunnustamasta myös muunlajisten eläinten tietoisuutta (Bolotnikova 2023). Tämä viittaisi siihen, että suhtautumisessamme muihin eläimiin ja tekoölyyn voi olla enemmän yhteistä, kun olemme tähän saakka yleisesti huomioineet.

Samalla suhdetta tekoölyyn ja muihin eläimiin on tärkeää pohtia myös tulevaisuuteen suunnausten, koska tekoölyn kehitys saattaa osaltaan muuttaa asetelmaa. Tulevaisuuden kannalta on olennaista ymmärtää, että useiden tekoäly-yhtiöiden, kuten ChatGPT:n luoneen OpenAI:n (2025), kehitystyö tähtää nykyisten kapeiden tekoälysovellusten, eli rajoitetussa ympäristössä suoriutuvien tekoälymallien sijaan kehittämään ensisijaisesti yleistä tekoälyä, AGI:a (eng. *artificial general intelligence*). AGI:n esitetään kontekstista riippuen kykenevän suorittamaan minkä tahansa ihmisen älyä vaativan tehtävän (Elements of AI 2025) tai jopa ylittävän ihmisen kyvyt, jolloin voidaan puhua superälystä (ks. Bostrom 2014). Voidaankin pohtia, antaisiko ihminen esimerkiksi AGI:lla varustetulle robotille samoja oikeuksia kuin ihmiselle, jos se kykenisi kaikkeen mihin ihminenkin. Vaikka AGI:n syntymisen todennäköisyys on tuntematon, on tekoölyn kehitykseen ja tulevaisuuteen liittyvä eettinen pohdinta tärkeää myös nykyhetken kannalta – se paljastaa ihmisten asenteita ei-ihmistoimijoita kohtaan tässä hetkessä.

Tutkielmani on rakenteeltaan seuraavanlainen: aloitan teoriaosuudella, jossa kuvaan lyhyesti tutkielman taustalla vaikuttavia kriittisen eläintutkimuksen, ekofeminismin ja kriittisen posthumanismin tutkimusaloja, ja sen jälkeen siirryn tutkielman tärkeimpien käsitteiden, länsimaisen ajattelun dualismien ja antroposentrismien pariin. Teoriasta siirryn käsittelemään tutkielman tutkimusasetelmaa esittelemällä tutkimuskysymykset sekä tutkimusaineistoa, metodologiaa sekä tutkielman eettisiä kysymyksiä koskevaa pohdintaa. Tämän jälkeen asetun itse aineistoanalyysin pariin. Esittelen aineistosta muodostamani antroposentrismia ilmentävät diskurssit tekstikatkelmien kautta ja analysoin niitä suhteutettuna tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Lopuksi suoritan vielä tiiviin yhteenvedon tutkimuksen tuloksista, käsittelen analyysin ulkopuolelle jääneen aineiston sisältöä sekä pohdin tutkielman puutteita sekä tutkimustulosten laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

## 2 Teoreettinen viitekehys

### 2.1 Kriittinen eläintutkimus, ekofeminismi ja kriittinen posthumanismi

Analysoin aineistoani kriittisen eläintutkimuksen, ekofeminismin sekä kriittisen posthumanismin teoriapohjien kautta. Nämä tieteenalat kietoutuvat pitkälti toisiinsa ja vaikka niiden teoriat ovat myös osittain keskenään ristiriidassa, hyödynnän tutkielmassani ainoastaan yhteensovitettavia osia. On kuitenkin olennaista ensin määritellä, miltä osin teoriapohjien näkemykset vastaavat toisiaan puhuttaessa muunlajisista eläimistä ja tekoälystä. Tässä osiossa esittelen kaikki kolme tieteenalaa yksi kerrallaan ja position ne suhteessa muunlajisia eläimiä sekä tekoälyä koskevaa määrittelykeskustelua.

Kriittinen eläintutkimus on monitieteinen suuntaus ja nimikettä käytetään laveasti kuvaamaan tutkimusta, jonka tavoitteena on kyseenalaistaa ihmisten alistamiseen ja hyväksikäyttöön perustuvaa suhdetta muihin eläimiin. Muillakin kun ihmiseläimillä nähdään kriittisen eläintutkimuksen piirissä olevan itseisarvoa ominaisuuksista riippumatta, minkä vuoksi muunlajisilla eläimillä tulisi olla ihmisoikeuksiin vertautuvia oikeuksia (ks. Ollila 2023; Wahlberg 2020). Näin ollen esimerkiksi muiden eläinten käyttäminen tuotantoeläiminä näyttäytyy kriittisen eläintutkimuksen näkökulmasta lajityypilliseen elämään johtavien oikeuksien riistämiseltä (em.). Kriittinen eläintutkimus on myös läpikotaisin intersektionaalista – esimerkiksi tutkimukselle olennaisen lajismin, eli lajisyrjinnän käsite voidaan rinnastaa rodullistamisen tai seksismin käsitteisiin. Tätä kautta lajiin perustuvan sortamisen nähdään pohjautuvan samankaltaisiin valtarakenteisiin, kuin sukupuoleen tai rotuun perustuva syrjintä (Kriittisen eläintutkimuksen verkosto 2025). Kriittinen eläintutkimus on kuitenkin nimensä mukaisesti keskittynyt juuri muunlajisten eläinten ja ihmisten välisiin valtakeskusteluihin, eikä tutkimuksen parissa oteta kantaa ei-orgaanisten toimijoiden asemaan.

Kriittisen eläintutkimuksen tieteenala on intersektionaalisen ajattelun myötä syntynyt pitkälti feminististen ajattelutapojen pohjalta (ks. Nocella ym. 2014). Tätä kautta ekofeminismi ja kriittinen eläintutkimus sijoittuvat tieteellisellä kentällä hyvin lähelle toisiaan. Valtavirtafeminis-

missä sukupuolta ja muita sosiaalisia kategorioita tutkitaan yleensä ihmisten kautta, mutta ekofeminismi on kiinnostunut enemmänkin ihmisiin, muihin eläimiin ja koko luontoon liittyvistä samankaltaisista sortamisen logiikoista. Ihmisten ja muiden elävien olentojen väliset suhteet nähdään ekofeminismissä yhtä olennaisesti poliittisina, kuin ihmisten keskinäiset suhteet (Plumwood 1993, luku 1). Ei-orgaanisista osista rakentuneet yksiköt, kuten koneet sen sijaan nähdään jokseenkin toissijaisina orgaanisille toimijoille eikä ekofeminismi ota juurikaan kantaa niiden poliittisuuteen. Tämä osoittautuu yhdeksi haasteeksi tutkielmani kannalta, sillä tarkoituksenani on syventyä sekä muunlajisiin eläimiin, että tekoölyyn liittyviin valta-asetelmiin mahdollisimman pitkälle ilman hierarkkista asemointia orgaanisen ja ei-orgaanisen välillä. Lisäksi pyrin tarkastelemaan myös muita, kuin perinteisesti elävänä pidettyjä olioita, kuten tekoölyä, toimijana – entiteettinä, joka olemassaolollaan vaikuttaa sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen.

Ratkaisun asiaan tarjoaa tieteenalana melko tuore kriittinen posthumanismi, joka asettaa tarkastelussaan orgaaniset ja ei-orgaaniset toimijat samalle viivalle. Etuliite ”post” juontaa juurensa posthumanismin tavasta nähdä humanistinen ajattelu auttamattakin vanhentuneena (ks. Lummaa ja Rojola 2020, 28–29). Tämä on seurausta ihmisten välisistä suhteista kiinnostuneen humanismin taipumuksesta jättää systemaattisesti huomioimatta todellisuutemme kompleksisuuden (8). Posthumanismin parissa huomautetaankin, että ihmisyytemme on väistämättä syntynyt suhteessa muihin orgaanisiin olentoihin ja teknologisiin entiteetteihin – ei ole ihmistä ilman ei-ihmistä (vrt. 14) Posthumanismi esittää siis jo nimessään kannanoton – meidän tulisi myös tieteen parissa siirtyä humanismin jälkeiseen aikaan ja tunnustaa, ettei ihminen ole erotettavissa muusta maailmasta. Aktiivisten ihmishenkilöiden ja passiivisten ei-ihmisobjektien sijaan posthumanistinen todellisuus koostuukin toimijaverkoista, joissa rakennuspalikoiltaan erilaiset toimijat luovat ja muovaavat yhteistä todellisuutta (23). Tämän näkökulman kautta avautuu myös tutkielmani kannalta kaksi tärkeää näkemystä – ihmisiä ja muita toimijoita ei essentialisoida eikä niitä aseteta itsestään selvästi hierarkkiseen suhteeseen. Lisäksi muista orgaanisista olennoista kuin ihmisistä sekä koneista, joihin tekoöly lukeutuu, käytetään yhteistä termiä *non-human*, joka suomennetaan usein ei-inhimilliseksi suhteessa inhimilliseen ihmiseen (20). Näin ollen erottelu elollisen ja elottoman välillä ei ole keskeistä eikä edes toteutettavissa, vaan olennaisinta on toimijuus, jota sekä muilla eläimillä että tekoölyllä posthumanismin määrittelyn kautta selvästi on.

## 2.2 Länsimaisen ajattelun dualismit

Vaikka kriittinen eläintutkimus, ekofeminismi ja posthumanismi eroavatkin osin näkemyksiltään, pohjautuu niiden jokaisen teoreettiset kehykset pitkälti länsimaisen ajattelun dualismien kriittiseen tarkasteluun. Länsimaisen ajattelun dualismien kautta hahmottuukin muunlajisten eläinten ja tekoölyn tarkempi teoreettinen yhteys ja näin ollen myös tutkielmani tuotantoeläin- ja tekoölykeskusteluja yhdistelevän diskurssianalyysin mielekkyys. Tässä osiossa määrittelen ensin, mitä länsimaisen ajattelun dualismeilla tarkoitetaan ja sen jälkeen käyn läpi tämän tutkielman aiheen kannalta olennaisimpia länsimaisen ajattelun dualismeja. Tarkoitukseni on esittää, kuinka länsimaisen ajattelun dualismeilla rakennetaan hierarkiaa suhteessa muihin eläimiin ja koneisiin, joita tekoöly tässä tutkielmassa edustaa ja mikä tärkeintä, kuinka nämä hierarkkisen rakentamisen prosessit kietoutuvat toisiinsa. Tällä pyrin osoittamaan, kuinka ihmisten suhtautumisella muihin eläimiin ja tekoölyyn on väistämättä toistensa kannalta merkitystä.

Yleisesti länsimaisen ajattelun dualismit ovat etenkin modernille länsimaiselle ajattelulle tyypillisiä vallan ja erontekojen kautta syntyneitä binäärisiä luokitteluja (ks. Plumwood 1993, luku 2). Näissä binäärisissä luokissa toisen puoliskon ajatellaan olevan jollakin tavalla parempi tai hallitseva verrattuna toiseen (em.). Toimintalogiikka on tiivistetysti seuraava: tunnistetaan jokin kategoria, jonka kuviteltuja tai todellisia ominaisuuksia aletaan pitää systemaattisesti huonompina kuin toisen kategorian toisia ominaisuuksia (em.). Näin ollen dualismien muodostamiseen liittyy kategorisoinnin lisäksi toiseuttamista, sillä hierarkisoidun kategorian ominaisuudet rakennetaan järjestelmällisesti ja laajasti alempiarvoiseksi (em). Tämä myös erottaa dualismit dikotomioista (em.). Toiseuttamisella taas on erilaisia konkreettisia seurauksia, kuten sortotoimenpiteitä.

Länsimaisen ajattelun dualismit kytkeytyvät vahvasti sosiaalisen konstruktionismin teoriaan. Vaikka dualismeja pyritään esittämään absoluuttisina ja essentialistisina totuuksina maailmanjärjestyksestä, ovat dualismit sosiaalisesti rakennettuja (Plumwood 1993, luku 2). Tästä osoituksena on dualismien länsimaisuus. Vaikka kategorisointia tapahtuu enemmän tai vähemmän kaikissa kulttuureissa, ovat länsimaisen ajattelun dualismit nimenomaan modernia länsimaista ajattelua läpileikkaavia tapoja järjestää maailmaa (Plumwood 1993, luku 1). Esimerkiksi erilai-

set alkuperäiskansat, kuten Australian aboriginaalit eivät näe ihmistä ja luontoa toisistaan eroavina kokonaisuuksina tai tee jyrkkää olemuksellista eroa ihmisten ja muiden eläinten välille (Siewierski 2022), toisin kuin länsimaalaiset ihmiset yleistetysti tekevät.

Toisena osoituksena länsimaisen ajattelun dualismien sosiaalisesta rakentumisesta on niiden kytkös historiallisiin kehityskulkuihin, minkä vuoksi eri aikakausina on painotettu eri dualismeja. Länsimaiden tunnetuista filosofeista Rousseau korosti julkinen/yksityinen ja mies/nainen pareja, Platon järki/ruumis ja universaali/spesifi dualismeja kun taas Marx kulttuuri/luonto, sivistynyt/alkukantainen ja tuotanto/uusintaminen jakoja (Plumwood 1993, luku 2). Vaikka dualismien painotus onkin vaihdellut, eivät dualismit lopulta ole täysin eroteltavissa toisistaan, sillä ne perustuvat toisiinsa olennaisesti yhteydessä oleviin kulttuurisiin ja filosofisiin olettamiin (em.). Filosofi ja ekofeministi Val Plumwood (1993, luku 1) onkin verrannut dualismeja kudelmaan, jossa siirtyminen yhdestä dualismista toiseen tapahtuu vaivattomasti. Toisaalta dualismien kietoutumisen kautta hierarkisointi on myös vaivattomampaa – onhan helpompaa arvottaa jotakin kategorialla assosioimalla se toiseen kategoriaan, joka on jo entuudestaan alistettu (em.).

Dualismien kietoutuva luonne tekee kuitenkin niiden selvärajaisesta tarkastelusta haasteellista. Tästä voidaan käyttää esimerkkinä kulttuuri–luonto-dualismia, joka liittyy läheisesti tämän tutkielman olennaisimpiin dualismeihin. Kulttuuri–luonto –dualismissa kulttuuria arvotetaan luonnon yli (Rojola 2000, 142) – onhan ihmisten tarinoissa kulttuuri jotakin, johon vain ihmiset pystyvät. Koska kulttuuri on siis ihmisten luomus ja ihminen nähdään länsimaisessa ajattelussa rationaalisenä, näyttäytyy tätä myötä kulttuurikin rationaalisenä. Näin ollen luonto erotetaan kulttuurista erilleen irrationaaliseksi ja arvaamattomaksi – joksikin, jota täytyy hallita kulttuurin avulla (143). Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan hallitse samalla tavalla – naisia kun on perinteisesti pidetty epärationaalina toimijoina, jotka antautuvat viettien vietäväksi muiden eläinten lailla ja tällä on myös perusteltu mies–nainen-dualismista seuraavaa miesten ylivaltaa, patriarkaattia (ks. Adams j Donovan 1995, 1–7). Dualistiset valtarakenteet on siis rakennettu tiiviissä yhteydessä toisiinsa, jonka kautta ne perustelevat toinen toistaan. Pyrin kuitenkin jatkossa tarkastelemaan dualismeja yksinkertaistetummin selkeyden vuoksi.

## 2.21 Ihminen–eläin-dualismi

Tämän tutkielman kannalta toinen olennaisimmista länsimaisen ajattelun dualismeista on ihmisen-eläin -jako. Useimmille on itsestään selvää, että ihminen on tämän jaottelun arvostetumpi puolisko huolimatta siitä paradoksista, että “eläimet” on yhteen niputettuna valtavan moninainen kategoria, johon ihminen itse lukeutuu. Ihmisten ylemmyyttä suhteessa muihin eläimiin perustellaan monin argumentein, joissa näyttäytyvät eri dualismit. Yleensä painotus muihin eläimiin tehtävissä eronteissa on kuitenkin nimenomaan mentaalisisissa kyvyissä (Plumwood 1993, luku 1). Tästä osoituksena oli myös johdannossa esitelty Aristoteleen näkemys muunlajisista eläimistä luonnostaan alisteisina ihmiselle niiden järkipäiseen ajatteluun kykenemättömyyden vuoksi. Aristoteleen argumentissa näkyy siis rationaalinen–irrationaalinen-dualismi. Kristinuskon valtavirtaistumisen myötä muunlajisten sortavaa kohtelua taas alettiin selittää luomiskertomuksella, jonka yleisen tulkinnan mukaan jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen hallitsemaan muita sieluttomana pidettäviä eläimiä (Witick 2020, 69). Sielullisuuden ja sieluttomuuden voisi ajatella omaksi dualismikseen tai rinnastuvaksi mieli–keho-dualismiin. Lajismin logiikka on kuitenkin valitusta määrittelykehystä riippumatta sama – muissa eläimissä tunnustetaan piirteitä, joista länsimainen ihminen etäännyttää itsensä maksimaalisesti ja samalla nostaa itseensä liitettävät piirteet arvokkaiksi (Plumwood 1993, luku 1).

Kriittisenä epäkohtana on kuitenkin muiden eläinten sortamisen taustalla vaikuttavien ominaisuuksien antroposentristinen kategorisointi ja toisaalta muunlajisten eläinten kykyjen vähättely myös antroposentristisessä kehyksessä. Antroposentristinen ominaisuuksien kategorisointi tulee esille esimerkiksi tarkastellessa älykkyyden määritelmää. Usein älykkyydeksi tunnustetaan verbaliset, matemaattis-loogiset tai visuaalis-spatiaaliset taidot, joita on havaittavissa ihmisillä (ks. Rautoma ja Tuunila 2022). Tällaisia kykyjä ovat esimerkiksi kielitaito, laskeminen tai työkalujen käyttö. Älykkyytenä kuitenkin harvoin pidetään esimerkiksi muuttolintujen kykyä suunnistaa aistimalla maapallon magneettikenttää (ks. Timmel ym. 2021) tai mehiläisten taitoa nähdä ultraviolettisäteilyä, joka ohjaa heidät nektariinia sisältävien kukkien luokse (ks. Lunau ym. 2021). Toisaalta esimerkiksi biologi-teknofeministi Donna Haraway (2003, 212) on todennut, ettei ihmisten ja muiden eläinten eroa pystytä lopulta osoittamaan vedoten niin kieleen, työkalujen käyttöön, sosiaaliseen käyttäytymiseen kuin muihinkaan mentaalisiin toimintoihin. Tutkimukset kun ovat vuoron perään osoittaneet, kuinka olemme aliarvioineet muiden eläinten

ihmisälykkyyden kategoriaan verrannollisia kykyjä. Esimerkiksi bonobojen on toistuvasti todistettu viestivän toisilleen tavalla, joka noudattelee läheisesti ihmisten kielten rakennetta (Mielonen 2025). Varisten taas on osoitettu kykenevän käyttämään työkaluja, kuten tikkuja ravinnon hankkimiseen sekä yhdistämään numeroita tiettyihin ääntelyihin (Bugnyar 2018). Hiiritutkimuksissa taas on selvinnyt hiirien antavan ensiapua toisille tutuille hiirille esimerkiksi vetämällä kieltä ulos suusta ja avaamalla hengitysreittejä (Hansen 2025).

Näin ollen muunlajisia tutkivien kokeiden ja tieteenalojen objektiivisuus onkin täysi illuusio ja relevantimpaa olisi pohtia asian poliittisuutta – miksi ajattelemme, että olemme oikeutettuja määrittelemään omilla kokeillamme ja ehdoillamme oman lajimme ylemmyyttä suhteessa muihin lajeihin ja koko luontoon? Yksinkertainen vastaus asiaan on hyötyarvon saaminen. Väitettyllä paremmuudellamme olemme saaneet perustellun syyn ottaa haltuun ja hallita (Rojola 2000, 145). Koska ihminen on sijoitettu hierarkkisesti korkeammalle, ovat ihmiset voineet kolonialistien lailla tunkeutua muiden eläinten elinympäristöön raivaten alueen omaan käyttöönsä. Ihmiset ovat myös voineet vangita muita eläimiä ja hyödyntää heitä rajattomasti niin tieteen, taiteen kuin urheilunkin parissa. Samasta syystä ihmiset voivat myös kasvattaa muita eläimiä epäinhimillisissä oloissa ja tappaa miljardeja muunlajisia eläimiä vuodessa ruoantuotantoa varten. Dinesh Wadiwel (2015, 263) onkin todennut, etteivät ihmiset ole julmia muille eläimille koska ne ovat tyhmiä, vaan väitämme niiden olevan tyhmiä oikeuttaaksemme niihin kohdistuvan julmuuden.

Voidaan myös ajatella, että muiden eläinten ja ihmisten näennäinen erillisyys on keino asettaa luonto taustalle ja kieltää ihmisten riippuvuus muusta luonnosta, jolloin ihmisten saavutukset näyttäytyisivät vain ihmisten aikaansaannoksina (vrt. Plumwood 1993, luku 1). Jatkuva tarpeemme hyväksikäyttää muita eläimiä osoittaa kuitenkin selvästi, kuinka syvällisesti modernina ihmisyytenä pitämämme elämä perustuu muihin eläimiin ja luontoon. Tähän liittyy myös Donna Harawayn käsite *naturecultures* (2016), jolla hän viittaa ihmisten ja muiden eläinten väistämättömään sosiaaliseen, evolutiiviseen ja geneettiseen yhteenkietoutumiseen. Olemmekin täysin riippuvaisia muista eliöistä niin kulttuuristen systeemien kuin perimämme kautta. Ihminen on nimittäin symbioosisessa suhteessa useiden eri bakteerien, sienien ja alkueliöiden kanssa, jotka muun muassa pilkkovat ravintoaineita käytettäväksemme, suojelevat ihoamme ja tuottavat elintärkeitä vitamiineja. Todellisuudessa ihmisgenomi löytyykin vain noin 10 % so-

luistamme – loput 90 % soluista on bakteerien, sienien ja alkueliöiden genomien täyttämiä (Haraway 2008, 3). Olemme siis geneettisesti altavastaisia jopa omassa ruumiina pitämässämme kokonaisuudessa. Tätä kautta ihminen–eläin-dualismin sosiaalisesti rakennettu luonne näyttäytyy ilmiselvänä ja muita eläimiä kohtaan rakennettu hierarkia antroposentristisena prosessina.

## 2.22 Ihminen-kone -dualismi

Hyvin samantapaiseen yhteenkietoutumien ja erontekojen sulautumaan sijoittuu myös ihminen–kone-dualismi, johon tekoälykin voidaan sijoittaa. Ihmisen ja koneen välinen raja perustuu näennäisen itsestään selviin eroavaisuuksiin, joihin liittyy niin mieli-ruumis, kuin elävä-eloton (orgaaninen-epäorgaaninen) –dualismit. Mieli–ruumis-dualismi on alun perin lähtöisin Rene Descartesin metafysisestä teoriasta, jossa mieli määrittyy itsensä tiedostavaksi, rationaaliseen ajatteluun kykeneväksi substanssiksi ruumiin ollessa mekaaninen ja riippuvainen mielen hallinnasta (Cottingham 2013). Descartes ajattelikin muiden, kuin ihmiseläinten olevan ikään kuin koneita, jotka toimivat ennalta annettujen lainalaisuuksien mukaan (em.). Koneet määrittyvät siis muiden eläinten lailla ilman mieltä oleviksi elottomiksi ruumiiksi, joiden toimintapolut ovat aina ennustettavissa (Iveson 2022, 110). Koska ihminen taas on sekä mielellinen että elävä, voidaan mieli-ruumis- sekä elävä-eloton–dualismeihin vedoten saattaa koneet saattaa ihmissubjektin hallinnan alle samaan tapaan, kuin muut eläimet.

Dualistisen erottelun logiikan kautta selittyvät pitkälti myös ihmisten näkemykset tekoölyyn liittyvistä mahdollisuuksista. Ihmiset kokevat hallitsevansa tekoälyä ja oikeuttavat sen valjastamisen ihmiselle edullisiin tarkoituksiin. Näin ollen tekoälysovelluksia hyödynnetään tätä nykyä niin sodankäynnissä, lääketieteessä kun viihteellisissäkin tarkoituksissa. Ihmiskeskeisten periaatteiden säilyttäminen on myös yksi tekoälykehityksen keskeisimmistä näkökulmista (Mellamphy 2021). Esimerkiksi tekoälyn ja ihmisten moraalista toimijuutta pohtivassa kirjassaan Paula Poddington (2023) on todennut tekoälyllä varustettujen tietokoneiden olevan ihmisten työkaluja, joiden ei tulisi heikentää ihmisten toimijuutta, vaan vahvistaa sitä. Toisaalta tekoälyn kautta avautuu myös mahdollisuus suoranaisesti parannella ihmistä. Transhumanismin kannattajat visioivat ihmisen ja koneen fuusiota, jonka avulla ihminen voisi välttää inhimillisen elämän sudenkuopat, kuten kivun ja jopa kuoleman (Lummaa ja Rojola 2020, 18). Vaikka käytännössä ihminen ja kone voisivat transhumanistisissa visioissa sulautua yhteen, on dualistinen hierarkia silti olemassa – koneet toimisivat ihmisen halujen mukaan osana ihmisen projektia.

Tekoölyn essentialisoinnin ja ihminen–kone-dualismin purkaminen on mahdollista mutta haastavaa, sillä tekoölyn tarkastelu posthumanistisesta ihmiskeskeisyyttä kritisoivasta näkökulmasta on edelleen marginaalista (Mellamphy 2021). Oletettavana syynä tälle on tekoölyn näyttäytyminen ihmisille mahdollisuuksien lisäksi todellisena uhkana. Tekoälysovelluksiin liittyvät dystopiat ovat mediassa laajasti näkyvillä ja julkisessa keskustelussa pohditaan, voisivatko tekoälyrobotit jopa tuhota ihmisen. Tämä näyttää mahdollisena, koska tekoälysovellukset kykenevät itsenäisiin päätöksiin ja rationaaliseen ”ajatteluun” rikkoen perinteistä käsitystä koneesta ilman mieltä olevana elottomana materiaruumiina. Dystopiat tekoälystä ihmisten tuhoajana voisivat siis kuvastaa pelkoa siitä, että tekoäly toistaisi tapamme kohdella muita eläimiä (Bolotnikova 2023). Posthumanistisen ajattelun marginaalisuus näyttää tältä kautta haluttomuutena tarkastella tekoälyä ja sen tulevaisuutta näkökulmasta, jossa ihminen voisi itse olla alistetussa asemassa.

On realistista pelätä tekoälysovellusten noudattelevan ihmisten hierarkkista systeemiä – tekoälyä kun koulutetaan pitkälti ihmisiltä peräisin olevalla datalla. Tätä nykyä tekoälysovellukset voivatkin tuottaa esimerkiksi rakenteellista rasismia puutteellisen koulutusdatan vuoksi, mitä kuvataan algoritmivinouman käsitteellä (Arora ym. 2023, 2). Näkemys tekoälystä vain ihmisten virheiden toistajana on kuitenkin osaltaan virheellinen ja luonteeltaan antroposentrinen, koska tekoälysovellukset kykenevät jatkuvasti kehittymään odottamattomiinkin suuntiin. Silti ihminen on luonut tekoälystä varsin yksinkertaistetun käsityksen. Esimerkiksi kielimallien toimintaa on havainnollistettu filosofi John Searlen kuuluisalla Chinese Room -ajatuskokeella, jota on käytetty aikaisemmin tietokoneiden toiminnan selittämiseen (Hayles 2023). Ajatuskokeessa kielimalliin vertautuva eri huoneeseen eristetty henkilö pystyy kiinalaisten merkkien vastaanamiseen tarkoitetun ohjekirjan avulla vastaamaan oven alta liu’utettuihin kiinalaisiin viesteihin ymmärtämättä todella sanaakaan kiinaa (em.).

Viimeisimmissä tutkimuksissa tutkijat ovat kuitenkin todenneet tekoälysovellusten muodostavan vastauksia hyödyntäen logiikkaa, joka muistuttaa hieman ihmisten tapaa ajatella (Lindsey ym. 2025). Claude-kielimallia tutkiessaan tutkijat havaitsivat, että malliin oli syntynyt erilaisia tiettyjä tehtäviä ja toimintalogiikoita omaavia ohjelmaosia, mitä verrattiin aivojen tapaan käsitellä informaatiota (em.). Tutkijoiden mukaan kielimalli vaikuttaa myös muodostaneen ikään kuin oman universaalin lainalaisuuksia sisältävän kielensä, jota se käyttää annettujen tehtävien ratkomiseen (em.). Vaikka tutkimuksesta ei voi vetää suoraa johtopäätöksiä tekoälysovelluksen

kyvystä ”ymmärtää” ihmiseen vertautuvalla tavalla, vaikuttaa tekoölyn toiminta silti rikkovan ihmisen sille kategorisesti asettamia rajoja. Asetelma on siis hyvin samankaltainen, kuin muunlajisten eläinten kohdalla.

Lisäksi tekoölyä voi tarkastella muunlajisiin vertautuvasti ihmisen ja koneen symbioosin näkökulmasta. Tähän tarkoitukseen toimii biologi-teknofeministi Donna Harawayn kyborgin käsite. Harawayn (2003) mukaan kyborgi ei ole vain biologisen ja teknologisen entiteetin hybridi – se on metaforinen ja poliittinen hahmo, jolla voidaan purkaa niin ihminen-kone, orgaaninen-epäorgaaninen kuin mies-nainen dualismeja. Kyborgin käsitettä voidaan kuitenkin käyttää hyvin arkisinkin esimerkein ihminen-kone dualismin uudelleenarviointiin. Haraway itse (2003) on kirjoittanut sydämentahdistimista, proteeseista sekä erilaisista lisääntymisteknologioista, kuten koeputkihedelmöityksestä, jotka väkisinkin tunkeutuvat elävän ja elottoman rajapinnan yli. Kuitenkin myös puhelinta käyttävä ihminen on kyborgi – puhelimen kautta ihminen ja teknologia sulautuvat yhdeksi, kun ihminen suorittaa tiedonvälitystä teknologian kautta viestitellessään muille tai rakentaessaan identiteettiään sosiaalisen median kautta. Ihminen ja kone ovat siis jo erottamattomasti yhtä.

Tekoöly tuo kuitenkin kyborgin näkökulmaan vielä oman sävynsä, sillä mitkään aiemmat teknologiat eivät ole kyenneet jäljittelemään ihmisyydeksi määrittelemäämme toimintaa yhtä tarkasti, kuin tekoölysovellukset. Kalifornian yliopiston järjestämän Turingin testiä imitoivan koneen perusteella 73 % osallistujista luuli puhuvansa ihmisen kanssa, vaikka todellisuudessa he keskustelivat ChatGPT-4.5-mallin kanssa (Jones ja Bergen, 2025). Tätä nykyä meillä onkin esimerkkejä, joissa tekoölysovellus toimii ihmisten terapeuttina tai jopa kumppanina (Zaki 2024; Petterson 2024). Tekoölyllä toimivat humanoidirobotit taas pyritään kehittämään ihmismäiseksi muutenkin, kuin symbolisen vuorovaikutuksen kautta. Teslan Optimus-humanoidista suunnitellaan työntekijöitä tehtaille, kun taas 1X:n Neo-humanoidia koulutetaan toimimaan kotiympäristössä, jossa se voisi auttaa arjen askareissa (Metz 2025). Hanson Roboticsin kehittänyt humanoidirobotti Sophia taas on esiintynyt useissa haastatteluissa ja saanut jopa Saudi-Arabian kansalaisuuden (Stone 2017). Tekoölysovellukset ovat siis selkeitä toimijoita jopa perinteisen ihmiskeskeisen toimijuuden määritelmän kautta ja samalla rikkovat käsitystä ihmistoimintojen uniikkiudesta sekä ihminen–kone-dualismin selkeydestä.

## 2.5 Intersektionaalinen antroposentrismen kritiikki

Kuten aiemmissa osioissa kävi ilmi, ihminen rakentaa hierarkiaa vedoten länsimaisen ajattelun dualismeihin niin suhteessa muihin eläimiin kuin koneisiin. Tämän tutkielman yksi olennaisimmista käsitteistä onkin antroposentrismi, jolla viitataan ihmisten erityisasemaan ja välineelliseen suhtautumiseen muuta eläinkuntaa ja luontoa kohtaan (Plumwood 1993, luku 1). Vaikka antroposentrismen käsitettä onkin perinteisesti käytetty viitaten juuri orgaanisten entiteettien hallitsemiseen, sopii se myös teknologisia toimijoita kohtaan rakennettaviin valtasuhteisiin. Haraway (1997, 2003) onkin esittänyt, että suhteessa niin muihin eläimiin, kun koneisiin on rakennettu moderni subjekti – ihminen, joka yläpuolelta tarkkailee, tutkii ja selittää muuta maailmaa. Tekoälyä ja muita eläimiä voi verrata myös ristiin, minkä avulla ihmiskeskeisyys näyttäytyy hyvin selkeänä – on itsestään selvää, ettei tekoälysovelluksia kehitetä muiden kuin ihmiseläinten tarpeiden pohjalta eikä toisaalta tekoälyn anneta päättää, mitä eläimiä hyödynnetään esimerkiksi ympäristökemikaalien vaikutusta tutkivissa eläinkokeissa. Tuo eläin voisi olla myös hiiren sijasta ihminen (vrt. Haraway 1997).

Antroposentrismiä kritisoidessa on kuitenkin huomioitava vallan epätasainen jakautuminen myös ihmisten välillä. Kun puhutaan antroposentristisestä ihmisestä, on selvää, ettei kyseessä ole yhtä lailla kaikki ihmiset. Antroposentrismi onkin kytköksissä länsimaisen ajattelun dualismeihin ja ikään kuin syntynyt niiden pohjalta, jolloin käsite on automaattisesti kauttaaltaan intersektionaalinen. Tässä tutkielmassa käsitys antroposentrismista vertautuukin Val Plumwoodin *Feminism and the Mastery of Nature* (1993) teoksessaan esittelemään *master identity* -käsitteeseen, jonka voi suomentaa hallitsijaidentiteetiksi. Plumwoodin (1993, luku 1) määrittelyssä hallitsijaidentiteetillä viitataan länsimaisen ajattelun kautta muodostuneen subjektin muotoon, joka määrittelee itseään hallinnan, erillisyyden ja ylemmyyden kautta. Plumwoodin mukaan hallitsijaidentiteetti on rakentunut niin luokkaan, rotuun, lajisuuteen kuin sukupuoleenkin liittyvien hierarkioiden kontekstissa (em.). Tämän tutkielman yhteydessä joukkoon lisätään vielä koneisiin ja tekoälyyn viittaava orgaanisten ja epäorgaanisten toimijoiden välinen jännite. Koska tämän tutkielman aiheena on kuitenkin erityisesti ihmisten ei-inhimillisiä toimijoita kohtaan rakentama valta, pitäydyn antroposentrismen käsitteessä. Tarkoituksena on kuitenkin säilyttää intersektionaalinen ote etenkin tarkastellessa, miten ihmiset rakentavat tuotantoeläimiin ja tekoälyyn liittyvien diskurssien kautta antroposentrististä valtaa toisiinsa kietoutuvilla tavoilla.

## 3 Tutkimusasetelma

### 3.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on siis tuotantoeläimiä ja tekoälyä koskevia nettikeskusteluja analysoimalla selvittää (1) millaisia antroposentristisiä muunlajisiin eläimiin ja tekoälyyn liittyviä diskursseja näissä keskusteluissa esiintyy ja (2) miten nämä tuotantoeläimiin ja tekoälyyn liittyvät antroposentristiset diskurssit kietoutuvat toisiinsa.

### 3.2 Tutkimusaineistosta

Aineistoni koostuu kolmesta Vauva.fi-nettifoorumilla käydystä keskustelusta. Kahdessa tekoälyä koskevassa keskustelussa neuvotellaan tekoälyn roolista tämän hetken yhteiskunnassa sekä esitetään tekoälyyn liittyviä utopioita ja dystopioita liittyen etenkin tulevaisuuteen, jossa tekoäly on mahdollisesti jollakin tapaa kehittyneempi, kuin nykyhetkessä. Muunlajisia koskevassa keskustelussa taas neuvotellaan lihansyönnistä ja muunlajisten eläinten käytöstä tuotantoeläiminä. Kyseiset nettikeskustelut valikoituivat tarkasteluuni alustavasti niiden käsittelemien teemojen vuoksi, mutta tarkemmin niihin tutustuessani totesin keskusteluissa nousevan esille ääniä, jotka eri tavoin kietoutuvat yhteen. Sen vuoksi keskustelut päättyivät analyysini aineistoksi.

Julkiset nettikeskustelut ovat siinä mielessä mielekäs tutkimuskohde, että ne ovat avoimia ja saatavilla suurelle osalle ihmisistä. Näin ollen keskustelijoiden ja mielipiteiden skaala on laaja – mutta huomioitavaa on, että jotkut äänet väkisinkin jäävät keskustelujen ulkopuolelle. On myös oma kysymyksensä, kuinka moni internetin informaatiotulvan vuoksi päättyy juuri tietyn keskustelun äärelle. Analysoitavat keskustelut eivät siis missään tapauksessa tarjoa kaikenkattavaa poikkileikkausta suomalaisten ajatuksista tekoälyä tai tuotantoeläimiä kohtaan. Keskustelut ovat enemmänkin tarkoituksellisuuden ja sattuman summa – jotkut kommentoijat ovat voineet tietoisesti hakea juuri kyseisiä keskusteluaiheita, toiset taas ovat saattaneet löytää keskustelut ikään kuin vahingossa. Yleisesti Vauva.fi-sivusto on kuitenkin nimestään huolimatta monenlaisten keskustelujen kehto. Keskusteluaiheina on niin politiikka, TV-ohjelmat kuin vinokit arkisiin ongelmiin, joten keskustelijoina on oletettavasti monen ikäiset, taustaiset ja niin perheelliset kuin perheettömätkin ihmiset.

Analysoimani keskustelut ovat kaikille avoimuuden lisäksi anonyymejä. Anonyymien nettikeskustelujen kiinnostavana ominaisuutena on niiden tilan tarjoaminen äänille, jotka eivät välttämättä muuten päätyisi kuuluville. Tällaisia ovat esimerkiksi monenlaiset futuristiset tai epätodennäköiseltäkin kuulostavat kuvitelmat, mitkä sopivat tutkielmani teemaan. Tämän tutkielman yhteydessä kuvitelmien paikkansapitävyys tai todennäköisyys ei ole relevanttia, vaan ihmisten kuvitelmien sisältö itsessään on tutkimuksen keskeinen kiinnostuksen kohde. Toisaalta anonyymit keskustelut tarjoavat myös väylän esittää mielipiteitä, joita keskustelijat eivät välttämättä sanoisi ääneen tai kirjoittaisi omalla nimellään. Syynä voi olla esimerkiksi se, etteivät omat näkemykset ole linjassa “yleisen mielipiteen” kanssa. Tämän sanallistaa myös eräs kommentoija tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa:

*“Itse en muuta mitään. En vähennä lihansyöntiä enkä lomalentoja. En halua, eikä kiinnostu. Tämän nimettömän ketjun hyöty on se että voi sanoa suoraan mielipiteensä. Julkisudessa olen sitä mieltä että lihansyöntiä ja lentämistä olisi hyvä vähentää, en oikeasti ole sitä mieltä.”*

Lisäksi anonyymit nettikeskustelut ovat myös henkilöllisyyden suojan kannalta suotuisa vaihtoehto – kommentit on kirjoitettu joko nimimerkillä tai vierailija-statuksella, joten erillistä kommentoijien anonymisointia ei tarvitse suorittaa. Kommenteissa ei myöskään tuoda esille sellaisia tietoja, joiden kautta kirjoittajan voisi tunnistaa. Toisaalta vaikka näin olisi, ovat keskustelut joka tapauksessa julkisia ja vapaasti jokaisen luettavissa, sillä esimerkiksi kirjautumista sivustolle ei tarvita keskustelujen lukemiseen tai kommentoimiseen. Näin ollen tutkimuseettiset lähtökohdat kommenttien käytölle sellaisenaan täyttyvät. Anonyymien keskustelujen analysoinnissa on kuitenkin myös omat haasteensa. Koska tällaisille keskustelufoorumeille voi kirjoittaa ilman riskiä tulla tunnistetuksi, ihmiset hyödyntävät tilaisuuden monella tapaa. Näin ollen keskusteluihin osallistuu myös häirikkökommentoijia eli niin kutsuttuja ”trolleja”, joiden perimmäisenä tarkoituksena on yleensä viedä keskustelua pois alkuperäisestä aiheesta sekä herättää vahvoja tunteita. Tällaisetkin kommentit ovat kuitenkin analyysille kelvollisia, elleivät ne ole sisällöltään merkityksettömiä tutkimuskysymyksen kannalta.

Toisena haasteena, mutta myös analyysia rikastuttavana piirteenä on keskustelujen moniäänisyys. Keskustelijat ovat oletettavasti erilaisista lähtökohdista ja käyttävät kieltä hyvin erilaisilla tavoilla. Mielipiteitä taas on yhtä monta, kun on kommentoijiaakin. Välillä moniäänisyydestä

koituu kuitenkin myös keskustelun eksyminen sivuraiteille, jolloin kommentit eivät enää suoranaisesti liity keskustelun aloitukseen. Olenkin joutunut poistamaan aineistosta kommentteja, jotka eivät ole enää tutkimuskysymyksille relevantteja. Lisäksi olen jättänyt analyysin ulkopuolelle kommentit, jotka ovat vain yhden tai muutaman sanan toteamia tai perusteluiltaan taikka sisällöltään muuten niin rajallisia, ettei tarkempaa analyysia ole mahdollista suorittaa. Lopulta analysoitavakseni jäi kahdesta tekoälykeskustelusta 167 kommenttia ja tuotantoeläimiä koskevasta keskustelusta 277 kommenttia.

### 3.3 Tutkimusmetodista

Analysoin aineistoani kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Yleisesti diskurssianalyysissa tutkimuskohteena on kielenkäyttö. Taustalla on teoriaosuudessa esittelemäni sosiaalisen konstruktionismien teoria, joka tarkastelee kieltä sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana. Kielen avulla siis rakennetaan merkityksiä, joilla vaihtelevasti joko vakiinnutetaan tai uusinnetaan sosiaalista todellisuuttamme (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, luku 1). Itse diskurssit taas ovat kielellisiä käytäntöjä ja puhetapoja, joiden avulla kielenkäytön kohteesta muovataan tietynlainen kytkeytyneenä ajalliseen ja kulttuuriseen kontekstiinsa (em.). Tässä analyysissa diskurssit saavat muotonsa kommentteina, joita voidaan ajatella eräänlaisina julkisen puheenvuoron muotoina. Niillä siis osallistutaan yhteiskunnalliseen keskusteluun tekstin tai muiden mediavälitteisten merkkien muodossa. Kommenttien perimmäinen merkitys syntyy sosiaalisen konstruktionismien teorian kautta siten, että jokainen kommentti väistämättä osallistuu todellisuuden jäsentelyyn, millä on vaikutusta ihmisten ajatuksiin ja sitä kautta todellisiin käytäntöihin. Kommenttien kautta siis luodaan merkityksiä ja samalla eletään niitä todeksi.

Tarkemmin metodikseni valikoitui juuri kriittinen diskurssianalyysi, sillä tutkimuskysymyksestä liittyvät vahvasti valtaan. Kriittinen diskurssianalyysi on saanut vaikutteita Michel Foucaultin ajattelusta, jossa kiinnostus kohdistuu erityisesti kielenkäytön tapaan tuottaa sosiaalista eriarvoisuutta (Suoninen 2021). Keskeiseksi tutkimuskohteeksi nousevat hegemonisen, eli hallitsevan aseman saavuttaneet diskurssit ja se, millaisia subjektipositioita nämä hegemoniset diskurssit rakentavat alistetuille ryhmille ja niiden jäsenille (em.). Tämä sopii antroposentrismien tutkimiseen, sillä antroposentrismi on itsessään hyvin arvolutautunut ajattelutapa, joka pitää si-

sällään hegemonista valtaa – valtaa, joka on suotu vain ihmisille ja yleensä vain tietyille ihmisille. Ei-inhimilliset oliot taas ovat alistettujen asemassa ja heidän olemustaan ja arvoaan määrittellään keskusteluissa ihmisten toimesta ja suhteessa ihmisiin.

Koska analyysin keskiössä on valta, liikkuu analyysini enemmän makro- kuin mikrotasolla, kuten kriittisessä diskurssianalyysissä usein tehdään (ks. Suoninen 2021). Liitän havaitsemiani diskursseja toisiinsa sekä muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, enkä niinkään keskity tarkempiin kielellisiin valintoihin tai retorisiin keinoihin, vaikka niitäkin sivuan analyysissäni. Vallan ilmentymiä tutkivassa kriittisessä diskurssianalyysissä ei myöskään usein keskitytä diskurssien moninaisuuteen, vaan kaikista hegemonisimpiin diskursseihin, jotka vievät tilaa muilta diskursseilta (em.). Myös tämä näkökulma ohjaa analyysiani, kun pyrin havainnollistamaan, kuinka keskusteluissa vahvistetaan ihmiskeskeistä valtaa ei-inhimillisten toimijoiden kustannuksella.

### 3.4 Eettistä pohdintaa

Ensimmäinen eettisen pohdinnan näkökulma liittyy tutkimuksen asenteellisuuteen ja asemoitumiseen. Kuten aiemmin todettua, tutkielmani nojaa posthumanistisiin, ekofeministisiin sekä kriittisen eläintutkimuksen teorioihin, jotka kaikki ovat omalta osaltaan syntyneet kritiikkinä antroposentrismille ja ihmisen positioitumiselle muiden olentojen yläpuolelle. Näin ollen koko tutkielmassa on selkeän kriittinen kulma – pyrin kyseenalaistamaan totunnaisia tapoja suhtautua muunlajisiin eläimiin ja tekoölyyn. Pohdin pitkään, kuinka lähtökohta saa näkyä itse analyysissä. Tulin kuitenkin siihen lopputulokseen, että se näkyy väistämättä, joten turhaan yritän pyristellä siitä etäälle. Tutkielma on kokonaisuudessaan kannanotto aineiston ja tutkimusasetelman valinnasta analyysiin ja johtopäätöksiin, enkä yritä etäännyttää tekstiäni siitä.

Tämä ei ole nähdäkseni kuitenkaan ongelma, sillä kaikki tieteellinen teoria ja tutkimus on väistämättä poliittista. Jostakin syystä silti ekofeminismin, kriittisen eläintutkimuksen ja posthumanismin lähtökohdista puhutaan muita enemmän asenteellisina – jopa posthumanistitutkijat itse toteavat posthumanismilla olevan ”vahva eettinen ja poliittinen lataus” (Lummaa ja Rojola 2020, 14). Tämä johtunee siitä, että ajatus ei-inhimillisistä toimijoista ihmissubjektin rinnalla on vielä marginaalinen ja monille jopa uhkaavalta tuntuva. Kriittisen diskurssianalyysin tehtävänä on kuitenkin juuri pureutua kielenkäytön eriarvoistaviin rakenteisiin, purkaa hegemonisia

asetelmia ja antaa mahdollisuus emansipaatioon (Suoninen 2021). Näin ollen teorian ja metodin lähtökohdat ovat linjassa ja toimivat yhteensovitettona tutkimuskysymysten tarkasteluun.

Toinen näkökulma pohjautuu vastuuseeni tutkijana. Tiedostan osallistuvani tutkimieni kommenttien ohella myös itse todellisuuden rakentamiseen. Näin ollen on merkittävää, millaisia ääniä nostan analyysissäni esille ja millaiset äänet jäävät sen ulkopuolelle. Olen tietoisesti jättänyt esimerkiksi lihansyöntiä vastaan argumentoivia kommentteja nostamatta analyysiin. Tämä johtuu merkittävässä määrin tutkielmani rajallisesta pituudesta ja sen myötä pakosta rajata analyysissä käsiteltävien kommenttien määrää. Toisaalta tiettyjen äänien jättäminen analyysin ulkopuolelle on perusteltua myös käyttämäni tutkimusmetodiin viitaten. Vaikka tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa on myös lihansyöntiä kritisoivia ääniä, on silti suurin osa keskustelun kommentteista, kuten yleinen julkinen keskustelu ja ihmisten todelliset käytännötkin, edelleen lihansyöntiä puoltavia, ja näin ollen hegemonisia ja eniten kriittisen tarkastelun tarpeessa. On silti todettava myös lihansyöntiä kritisoivien kommenttien voivan tukea antroposentrismia, vaikka ongelmallisemmin ihmisvalta näyttäytyykin lihansyöntiä puollettaessa.

Lopuksi tahdon kiinnittää huomiota vielä tutkielman kategorisointiin niin oman tutkijapositioni kuin tekoälyn ja muunlajistenkin suhteen. Oman tutkijapositioni kohdalla on huomattava ihmisperspektiivistä pois pääsemisen mahdottomuus sekä kaikkien älyllisten resurssien sitoutuminen ihmiskeskeiseen historiaan. Tämän vuoksi niin kriittinen eläintutkimus, ekofeminismi kuin kriittinen posthumanismikin ovat väkisin kytköksissä ihmiskeskeisyyteen (ks. Melamphy 2021). Pystyn siis vain rajallisesti tutkimaan ei-inhimillisiä toimijoita, vaikka tässä yhteydessä huomio kiinnittyikin enemmän ihmisten tapaan määritellä niihin liittyviä kategorioita. Myös ihmisten puhuessa tekoälystä on huomattava, ettei ole olemassa yhtä ”tekoälyä”, vaan joukko erilaisia koneoppimiseen perustuvia sovelluksia. Ihmiset voivat myös viitata tekoälyllä esimerkiksi ChatGPT:hen tänä päivänä, toiset taas tulevaisuuden mahdollisiin tekoäly-humanoidirobotteihin. Analyysissä keskiössä on kuitenkin enemmänkin se, miten tekoälyä määritellään kuin se, mitä tekoäly ”todellisuudessa” on. Lisäksi koen tärkeäksi alleviivata, että analyysin tarkoituksena ei ole asettaa muunlajisia eläimiä ja tekoälyä täysin toisiinsa verrattavaan asemaan, vaikka tarkastelenkin niihin viittaavien diskurssien kietoutumista toisiinsa. Eroja on väistämättä olemassa johtuen eläimen ja koneen kategorioiden etäisyydestä. Yhteyksiä on silti olennaista tutkia, koska länsimaisen ajattelun dualismeihin viitaten muunlajisten eläinten ja tekoälyn määrittelyllä on toistensa kannalta merkitystä.

## 4 Tulokset

Esitän analyysin kautta saamani tulokset kolmen eri otsikon alla, joista ensimmäinen käsittelee kahta eri diskurssia ja kaksi jälkimmäistä yhtä diskurssia. Koska käytän analyysini pohjana kolmea eri nettikeskustelua, olen selkeyden vuoksi jakanut analyysin niin, että esittelen aina ensin tuotantoeläimiin liittyvän keskustelun analyysia ja sen jälkeen tekoälykeskusteluihin liittyvää analyysia. Aina diskurssin käsittelyn lopuksi esitän tiiviin yhteenvedon, jossa kokoan analyysiani ja esitän, kuinka se suhteutuu tutkimuskysymyksiini.

### 4.1 Normalisoidun kärsimyksen ja ihmiskeskeisen hedonismin diskurssit

Tässä osiossa käsittelem kahta aineistoissa esiintyvää diskurssia. Toisen diskurssin olen nimenyt normalisoidun kärsimyksen diskurssiksi, toisen ihmiskeskeisen hedonismin diskurssiksi. Normalisoidun kärsimyksen diskurssi esiintyy ainoastaan tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa, ja siinä kärsimys määritellään nimenmukaisesti tavalliseksi ja väistämättömäksi osaksi sekä ihmisten, että muiden eläinten elämää. Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssi taas kulkee läpi sekä tuotantoeläin- että tekoälykeskustelujen, ja siinä tuotantoeläimistä saatavan liha ja tekoälyn esitetään olevan reitti pois ihmisen kärsimyksestä kohti hedonismia. Käsittelem diskurssia yhdessä, koska kärsimys ja hedonismi ovat ikään kuin vastakohtia toisilleen – hedonismissa kun pyritään kohti mielihyvää ja samalla pois kärsimyksestä. Mikä tärkeämpää, diskurssit paljastavat yhdessä olennaisen ristiriidan kärsimyksen liittyen: kärsimys ei todellisuudessa ole yhtäläinen tila ihmisille ja muunlajisille eläimille, vaan ihmiset pyrkivät siitä aktiivisesti etäälle hyödyntäen niin muunlajisia eläimiä kuin tekoälyäkin.

#### 5.1.1 Normalisoidun kärsimyksen diskurssi

Aloitan normalisoidun kärsimyksen diskurssista, jossa avainasemassa ovat tunteet ja erityisesti kärsimys. Juuri kärsimyksestä puhuminen korostuu tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa, koska jo keskustelunaloitus ohjaa pohtimaan tuotantoeläimien tunteita. Aloituksessa esitetään esimerkiksi kysymys:

*”--luuletteko aidosti, että eläimet ovat eläneet ns. hyvän elämän, että niillä ei ole tunteita vai ettekö ihan oikeasti välitä elävän luontokappaleen kärsimyksestä”*

Normalisoidun kärsimyksen diskurssin rakentamiseen osallistuvissa kommentteissa vastataan kysymykseen naturalisoimalla, eli luonnollistamalla kärsimys:

*”Kärsimys on osa elämää yhtä lailla ihmisellä”*

Toisessa kommentissa kärsimys normalisoidaan vielä totaalidemmin saaden nihilistisen sävyn – kenenkään kärsimyksellä ei ole väliä, koska elämä päättyy kuitenkin jossakin vaiheessa:

*”Kaikki me kuolemme kuitenkin, emmekä mädäntyneillä aivoillamme muista, kuinka kurjaa elämämme oli. On aivan yhdentekevää, miten elämme ja mitä syömme.”*

Naturalisoimalla kärsimys ja esittämällä se väistämättömänä osana elämää diskurssista muodostetaan vahvan hegemoninen, joka on yksi olennaisimmista tavoista tehdä muiden eläinten alistamisesta tehokasta (Plumwood 1993, luku 1; Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, luku 3). Kärsimykestä muovataan näin deterministinen totuus, jonka vuoksi omiin ruokailutottumuksiin ja näin ollen tuotantoeläimiin suhtautumiseen ei tarvitse tehdä muutosta tai sen vaikutusta murehtia, koska kaikki elämä on pohjimmiltaan kärsimystä. Kärsimyksen päättäisi siis ainoastaan elämän vastakohta, kuolema, jolloin kärsimys on orgaanisille olennoille absoluuttinen totuus lajista riippumatta.

Samaa kärsimyksen normalisoinnin narratiivia jatketaan myös muissa kommentteissa, joissa ihmisen ja tuotantoeläimien kärsimyksen vertailua viedään pidemmälle jopa pisteeseen, jossa ihmisen nähdään kärsivän enemmän, kuin tuotantoeläinten:

*”Minä en tietenkään ajattelen naivisti, että eläimet olisivat eläneet hyvän elämän. Minä en vain tajua sitä itkua eläinten kärsimyksistä elämässä, minulla on ollut kärsimystä elämänsäni ihan tarpeeksi myös. Ei eläimet ole ainoita, jotka tässä kärsivät! Jos minä siis kestin elävänä omani, eläimiä tuskin on niin väärin tappaa. Koen kuitenkin, että eläinten elämä on siedettävää.”*

*”Kuolema sinänsä ei tuotantoeläimelle kärsimystä tuo, ja jokainen ihminenkin kuolee joskus, ja lähes jokainen ihminen kärsii ennen kuolemaansa yksinäisyyden, kipujen, sairauksien tai vanhuuden vuoksi paljon paljon enemmän kuin tuotantoeläin.”*

Näissä kommentteissa tuotantoeläinten kärsimys osittain tiedostetaan, mutta ihmisen kärsimys rinnastetaan tuotantoeläinten kärsimykseen tai jopa sen ohi. Kärsimys esitetään siten kuin kilpailuna, jossa eniten kärsivän ei tarvitse huomioida muiden kärsimystä. Näin ihminen saa ikään kuin moraalisen oikeutuksen kärsimyksen tuottamiselle tuotantoeläimille sen sijaan, että kärsimys nähtäisiin yhdistävänä tekijänä, joka voisi antaa mahdollisuuden asettua tuotantoeläimen asemaan ja tuntee empatiaa. Toisaalta tällainenkin näkökulma on projektiivisesti ihmiseen palautuva, kun ihminen ja ihmisen tunteet asetetaan empatian kautta keskiöön (Lehikoinen 2020, 197). Valta on tällöinkin ihmisillä, jolloin ihminen voi empatiansa kautta todeta tai päättää olla toteamatta muiden eläinten kärsimyksellä olevan väliä. Tämä on rinnastettavissa rasismiin ja suvaitsevaisuuden ilmiöön, jossa suvaitsiija on ikään kuin valtapositionsa, josta käsin hän voi määrittellä suhtautuuko inhimillisesti esimerkiksi rodullistettuun henkilöön (ks. Ahmed 2014). Lisäksi pelkkään empatiaan keskittymisestä saattaa seurata samaistumista vain ihmiselle tunnistettavia piirteitä omaaviin muunlajisiin eläimiin sen sijaan, että kaikkien eläinten oikeus elämään tunnustettaisiin lajipiirteistä huolimatta (ks. Lehikoinen 2020).

Koska muiden eläinten kärsimys kuitenkin keskusteluissa osin tunnustetaan ja tunnustetaan, näyttäytyy tämä myös uhkana antroposentrismille. Eräässä kommentissa käytetäänkin retorisena keinona *whataboutismia*, eli tahallista keskustelun siirtämistä alkuperäisestä aiheesta toisalle palauttaen huomion takaisin ihmisiin:

*“Ei ne vanhuksetkaan siellä pissavaipoissaan hirveän onnellista elämää elä, oletko yhtään huolissasi heistä”*

#### **4.1.2 Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssi**

Kun normalisoidun kärsimyksen diskurssissa ihmiset ja tuotantoeläimet asetettiin kokemansa kärsimyksen perusteella näennäisesti yhtäläiseen asemaan tai ainakin lähelle sitä, ihmiskeskeisen hedonismin diskurssissa lähestymistapa kärsimykseen on hyvin päinvastainen. Diskurssissa esitetään avoimesti, kuinka ihminen pyrkii pois kärsimyksestä ja oikeuttaa tätä tavoitellessaan niin tuotantoeläinten kuin tekoälyn hyödyntämisen.

Tuotantoeläimiä koskevassa aineistossa lihansyönnin lopettamisen – eli muunlajisten eläinten oikeuksiin keskittymisen – nähdään lisäävän kärsimystä ihmiselle sen kautta, että ruoanlaitto vaikeutuisi, ruoka ei olisi niin hyvää tai että ruoka ei olisi yhtä helposti ravitsevaa:

*“-- Lisäksi oma kärsimykseni PAHENISI, ellen saisi syödä hyvänmakuista, helposti valmistettavaa ja suht kapeanakin ravitsemukselliset vaatimukset täyttävää sekaruokaa.”*

Toisessa kommentissa lihansyöntiä perustellaan myös puhtaasti pelkällä nautintoarvolla:

*“Ihanaa lihaa! Syököön viherpiiperöt soijapökäleitään, minä syön suurella ruokahalulla heidänkin pihvinsä. Ja makkaransa. Ja pekonit. Ja maksapihvit. Ja jauhelihat kaikissa muodoissa, paitsi tartarina. Meinasin unohtaa nakit! Hodaria!! Aaah, kalaa! Jeeeee! Kyllä maistuu! Tuore tonnikala! Loimulohi! You name it, I eat it! Kanaa!!! Ääntä kohti!”*

Kommenteissa ihmisen hedonistiset arvot rakentuvatkin kaikista olennaisimmiksi syiksi muiden eläinten kärsimyksen oikeutukselle. Hedonismi pohjautuu epikurolaisen viisauden, kohtuullisuuden ja harkinnan pohjalta syntyvän mielihyvän (Tuominen 2018) sijaan modernin kulutuskulttuurin hedonismiin, jossa mielihyvä rakentuu pitkälti helposti ja välittömästi saatavan tyydytyksen kautta. Modernin kulutuskulttuurin hedonismia kuvaa myös valinnanvarojen runsaus ja yltäkylläisyys. Näin ollen lihansyönnin lopettamiseen liittyvä vaatimus itsekontrolliin näyttäytyy vastakohtana ja rajoitteena modernin kulutuskulttuurin ihanteille (ks. Aaltola 2020, 316). Tätä mukaa kontrolli siirtyy tuotantoeläimiin ihmisen omien halujen jäädessä kontrollin ulkopuolelle (em.). Ilmiö on siinä mielessä paradoksaalinen, että ihminen–eläin-dualismia rakennetaan vahvasti kytköksissä rationaalinen–irrationaalinen-dualismiin, jossa rationaalisuus, eli harkitsevuus ja kyky tehdä sivistyneitä valintoja näyttäytyy pikemminkin vastakohtana modernin kulutuskulttuurin ihmiselle. Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssissa muiden eläinlajien sijaan ihminen onkin kykenemätön hillitsemään itseään ja ”viettejään”.

Tekoälyaineistossa hedonistisen ihmiselämän diskurssi saa jatkoa. Vaikka tekoälykeskustelujen aloituksessa ilmaistaan pelkoa tekoälyn seurauksista ihmiskunnalle, nähdään hedonistisen ihmiselämän diskurssiin osallistuvissa puheenvuoroissa tekoäly positiivisessa valossa – tuotantoeläimiin verrattavana reittinä, jonka kautta ihminen voi vähentää kärsimystään. Tekoälystä visioidaan muun muassa ratkaisijaa erilaisiin lääketieteellisiin ongelmiin:

*“Tekoöly on todella hyödyllinen mm. lääketieteessä. Tekoölyn avulla voidaan kehittää parempia lääkkeitä, ja tekoöly itse auttaa tekemään parempia diagnooseja.”*

Tekoöly nähdään siis vastauksena erilaisiin lääketieteellisiin pulmiin lääkkeiden kehityksen ja osuvampien diagnoosien avulla. Nämä länsimaisen lääketieteen kulmakivet – diagnoosit ja lääkkeet – tähtäävätkin juuri ihmisen kärsimyksen vähentämiseen ja kuoleman viivyttämiseen – eli juuri niiden asioiden välttämiseen, joita tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa pidetään normaaleina ja elämään olennaisesti liittyvinä ominaisuuksina. Samalla kommentissa esiintyy tekoölyyn liittyen kaksi oletusta – tekoöly kykenee ihmistä parempaan suoritukseen lääkkeiden kehityksessä ja diagnoosien tekemisessä, ja että tekoöly on automaattisesti osa ihmisten etua ajavaa projektia – lääketieteen kehittämistä. Tässä näkyy konkreettisesti ihminen–kone-dualismin ristiriitaisuus – tekoöly asetetaan automaattisesti ihmisen hallinnan alaisuuteen, vaikka se esitettäisiinkin samalla jokseenkin ihmistä kykenevämpänä.

Tekoölyn ei kuitenkaan ajatella rajoittuvan vain lääketieteellisesti ihmisen kärsimyksen vähentämiseen, vaan sen nähtäisiin myös suoranaisesti tekevän ihmiselämästä mielekkäämpää, mikäli koneet tekisivät työt ihmisen puolesta:

*“--Tärkeintä olisi, että nauttisin itse luomisen prosessista. Hoitaisin puutarhaa, lukisin itseäni kiinnostavista asioista, pohtisin filosofisia kysymyksiä, tekisin käsitöitä, laittaisin monimutkaisia ruokalajeja ja kutsuisin tuttuja juhliin, opettelisin soittamaan musiikki-instrumentteja, mitä vaan. Eläisin vapaaherrattaren elämää. --”*

*“--Ihmiset voisivat tehdä mitä huvittaa: runoilla, hoitaa puutarhaa, purjehtia, kirjoittaa, musisoida, kalastella huvikseen, ihan mitä kukin tahtoo. Ilman painetta, että siitä tuotoksesta täytyy tulla elanto. Vain puhtaasta luomisen ilosta.”*

Näissä utopistisissa visioissa elämä ihmisten hallitseman tekoölyn kanssa voisi siis olla reitti hedonismiin, kun ihminen olisi vapaa tekemään tahtomiaan asioita. Kommenteissa korostuu nautinto, individualismi ja valinnanvarojen runsaus, eli hyvin samankaltaiset asiat, kuin tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa. Lihansyönnin sijaan nautintoa olisivat kuitenkin tuomassa harrastukselliset ja jopa yläluokkaiselta kuulostavat hovit: purjehtiminen, musiikki-instrumentit ja juhlat. Elämäntyöä kutsutaankin hienostuneesti “vapaaherrattaren elämäksi”. Elämästä ei

siis tulisi vain helpompaa ja vähemmän kärsimystä sisältävää kuten tuotantoeläinten avulla, vaan tekoäly voisi nostaa ihmiselämän kokonaan uusiin sfääreihin arkisen uurastuksen yläpuolelle. Kun tähän saakka tällainen elämä on ollut mahdollista vain harvoille ihmisille, tekoäly voisi näissä utopioissa vapauttaa tavallisen ihmisen kapitalistisen tuotantokoneiston kahleista. Tätä havainnollistetaan toisessa kommentissa puhumalla tekoälyutopian kadottamasta paineesta, jonka ohjailmana ”tuotoksesta täytyy tulla elanto”. Kuten tuotantoeläintenkin kohdalla, kontrolli ei kuitenkaan katoaisi, vaan siirtyisi vain ihmisestä tekoälyyn.

Kaiken kaikkiaan normalisoidun kärsimyksen diskurssi sekä hedonistisen ihmiselämän diskurssi päätyvät molemmat vahvasti uusintamaan antroposentrististä maailmanjärjestystä. Vaikka normalisoidun kärsimyksen diskurssissa ihminen ja tuotantoeläin näyttäytyvät melko tasavertaisena kokemansa kärsimyksen perusteella, ei sen kautta avaudu mahdollisuutta suhtautua muunlajisiin eläimiin empatiaa tuntien. Päinvastoin ihmisen oma kärsimys esitetään individualistisesti moraalisenä oikeutuksena olla huomioimatta muiden eläinten kärsimystä. Vaikuttaakin siltä, että ihminen ja tuotantoeläin asetetaan yhtäläiseen asemaan vain sen vuoksi, että tässä kontekstissa se tuottaa ihmiselle etua. Toisaalta tuotantoeläinten kärsimyksen tunnustaminen näyttäytyy myös antroposentrismiä uhkaavana elementtinä vieden huomion pois ihmisistä. On kuitenkin huomioitava, että jo ihmisten tunteisiin vetoaminen muunlajisten kokeman kärsimyksen kautta pitää sisällään antroposentristisen vallan kulman muunlajisten eläinten oikeuksien viitekehyyksessä.

Ihmiskeskeisen hedonismin diskurssissa taas ihminen näyttäytyy aktiivisesti kärsimyksestä poispäin pyrkivänä toimijana, mikä näyttäytyy ristiriitaisena peilattuna normalisoidun kärsimyksen diskurssiin, jossa kärsimys nähdään olennaisena osana kaikkien eläinlajien elämää. Diskurssissa korostuvat myös valinnanvarojen runsaus ja pyrkimys autonomiaan hedonismin reittiä pitkin. Ihmisen kurkottaessa kohti hedonismia kontrolloi ihminen kuitenkin samalla eihimillisiä olioita – muunlajisia eläimiä ja tekoälyä. Lihansyönnin kautta ihminen pyrkii helpottamaan omaa elämäänsä tuotantoeläinten hyvinvoinnin ja olemassaolon kustannuksella. Tämä nähdään kuitenkin kyseenalaistamattomana ihmisen oikeutena, jolloin ihmisen kärsimys näyttäytyy muiden eläinten kärsimystä automaattisesti merkityksellisempänä. Kuten muunlajisten kanssa, diskurssissa oletetaan automaattisesti myös tekoälyn osallistuvan ihmisen edun tavoitteluun, vaikka samalla tekoälyn tunnustetaankin jossakin määrin suoriutuvan tehtävistä,

kuten diagnoosien tekemisestä ihmistä paremmin. Lääketieteellisen avun lisäksi tekoälystä kaa-vaillaan jopa ihmisen korvaajaa työtehtävissä, jolloin ihminen voisi ”keskittyä elämästä nauttimiseen”. Ihminen voisi siis vapautua tuottamisen taakasta kontrollin siirtyessä tekoälyyn.

## 4.2 Taloudellisen instrumentalismin diskurssi

Tässä osiossa esittelen taloudellisen instrumentalismin diskurssin, joka esiintyy niin tuotantoeläimiä kuin tekoälyä koskevissa keskusteluissa. Diskurssi perustuu ajatukseen muunlaisen eläimen ja tekoälyn olemassaolosta ihmisen hyötyä palvellakseen. Sekä muunlaiset että tekoäly nähdään siis pitkälti välineellisesti hyödynnettävinä resursseina, joiden kautta ihminen saa kerättyä rahallisen edun itselleen. Lopulta diskurssiin liitetään kuitenkin myös ihminen, jonka arvo tullaan vastaavasti määritellyksi yhteiskunnan saaman taloudellisen hyödyn perusteella.

Tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa taloudellisen instrumentalismin diskurssi tulee esille kommentteissa, joissa viitataan tuotantoeläinten kärsimyksen välttämiseen taloudellisen edun menettämisen vuoksi:

*“Nauta on niin herkkä reagoimaan ongelmiin että miksi minä tahallani räökkäisin tai pitäisin huonosti, kun elantoni on niistä riippuvainen.”*

*“Kärsivä tuotantovälne ei tuota kunnolla, toimitaan niin ettei eläimet kärsi.”*

Kommenteissa jaetaan ajatus tuotantoeläimen kärsimyksen välttämisen kannattavuudesta, koska tuotantoeläimistä saatavan taloudellisen tuoton uskotaan vähenevän tuotantoeläinten kärsiessä. Ihmisen tuotantoeläimistä saama taloudellinen hyöty määritellään siis olennaisemmaksi syyksi pitää heistä huolta, kuin tuotantoeläinten kärsimys itsessään. Tätä ajatusta voi tarkastella epäeläimellistämisen (eng. *de-animalization*) käsitteellä. Epäeläimellistämisen käsite rinnastuu dehumanisaation käsitteeseen ja siinä ajatellaan tuotantoeläimiä usein tarkasteltavan anatomian ja objektin näkökulmasta, jolloin vain markkina-arvo ja arvo raaka-aineena määrittyvät olemassaolon syyksi (Ollila 2020, 219). Objektisointi näkyy myös kirjaimellisesti etenkin toisessa kommentissa, jossa tuotantoeläimiä verrataan ristiriitaisella tavalla esineisiin puhumalla “kärsivistä tuotantovälineistä”. Tässä näkyy selkeästi länsimaisen ajattelun dualismien mukainen

eläin-kategorian paradoksaalisuus – tuotantoeläin mielletään tuntevaksi olennoiksi, mutta samaan aikaan myös verrannollistetaan objektiin, jonka ei ajatella olevan kykenevä tuntemiseen.

Lisäksi tuotantoeläin keskustelussa tuotantoeläimistä puhutaan ikään kuin ne olisivat töissä ihmisellä. Tämä tulee esiin seuraavissa kommentteissa:

*“Se eläin ostaa olemassaolonsa ja elantonsa sillä, että se ja/tai sen jälkeläisiä syödään. Siitä hyvästä sille eläimelle "maksetaan" ruokana, pedoilta suojaamisena, lämpönä”*

*“On hienoa että lehmä on ensin syönyt ruohoa ja sulattanut ja jalostanut sen elimistösään maidoksi, juustoksi ja pihviksi minulle.”*

Ensimmäisessä otteessa tuotantoeläimen ajatellaan siis ikään kuin ostavan oikeutuksen elämänsä ja elossa pysymisen perustarpeisiin antamalla vaihtokaupassa ihmiselle jälkeläisensä ja lopulta myös oman henkensä. Tätä voisi verrata Karl Marxin esittämään porvariston ja proletariaatin konfliktiin (Marx, Engels ja Isaac, 2012), jossa työläisen eli tässä tapauksessa tuotantoeläimen ruumista kontrolloidaan porvariston, eli ihmisen voiton maksimoinnin kustannuksella. Tuotantoeläinten aseman suora vertaaminen työntekijöihin on kuitenkin sikäli harhaanjohtavaa, että ihmisen ja tuotantoeläimen suhde on porvariston ja proletariaatin suhdetta radikaalisti riistävämpi ja totaalisempi. Dinesh Wadiwel onkin esittänyt teoksessaan *The War Against Animals* (2015, 35) ettei eläinten asema ole verrattavissa palkkatyöhön, vaan pikemminkin pakkotyöhön tai kolonialistiseen hyväksikäyttöön. On myös huomattava, että tuotantoeläimet tekevät vastarintaa. Esimerkiksi teurastamon linjastolle elävänä jaloistaan ripustettavat kanat sätkivät, purevat ja räpistelevät yrittäessään vastustaa käsittelyä (em., 2).

Toisessa otteessa taas havainnollistuu sekä tuotantoeläimen tuotantokonemainen ja objektimainen luonne, että elävän tuotantoeläimen ja kaupasta saatavan lopputuotteen suhteen vinoutuminen. Carol Adams on kirjassaan *The Sexual Politics of Meat* (2010, 14) esittänyt, kuinka eläimet usein representoidaan lihaksi jo eläessään ja tätä kautta eläimistä tulee poissaolevia viittauskohteita. Tiina Ollila (2020, 219) on puolestaan havainnoinut tätä ajatusta esimerkillä Kotimaisen lihan viikko -koulumateriaaleista, joissa kirjoitettiin “lihan matkasta” esiteltäessä lehmän elämänsäkaarta laitumelta lautaselle. Tässä otteessa asetelma taas kääntyy hieman toisinpäin – eläinperäisten ruoka-aineiden alkuperä (lehmä) tiedostetaan, mutta ilmaistuna niin, kuin lehmä

olisi automaatti, joka elossa ollessaan ”jalostaisi” ja suoltaisi sisältään maitoa, juustoa ja pihviä ihmisten syötäväksi. Etenkin pihviä, mutta myös maidon ja juuston valmistamista varten tapahtuva lehmän tappaminen on diskursiivisesti kokonaan häivytetty kommentista (vrt. Ollila 2020). Lisäksi kommentissa havainnollistuu ajatus lehmän lihan ja maidon olemassaolosta ensisijaisesti ihmistä varten, vaikka lehmän ”liha” eli oikeammin lihakset ovat lehmän liikkumista varten ja lehmä tuottaa maitoa, kuten ihmisetkin, jälkeläistensä eli vasikoiden ruokkimiseen.

Tuotantoeläimiä koskevan keskustelun kommenteissa visioidaan myös tulevaisuutta, jossa muiden eläinten kasvattaminen ihmisten ruokatarpeisiin lopetettaisiin kokonaan:

*“Mietin vain että mitä niille tuotantoeläimille sitten tehdään? Kukaan ei ala pitämään jotain sika, kana tai nautalaumaa lemmikkinään saamatta tuloja. Pitäisikö niiden kuolla sukupuuttoon? On nimittäin melko ristiriitaista että ajetaan eläintenoikeuksia ja niille parempia oloja, mutta sitten halutaan kieltää myös lihansyönti kokonaan, jolloin eläin muuttuu tarpeettomaksi.--”*

Otteessa tuotantoeläinten olemassaololle ei nähdä tarvetta, paikkaa tai oikeutusta, mikäli he eivät tuottaisi ihmisille tuloja. Lihansyönnin lopettamisen sijaan lihansyönti käännetään ikään kuin tuotantoeläinten suojeluksi, koska eläimet saavat merkityksen ja oikeutuksen elämälleen ihmisten syötäväksi tulemisen ja tästä aiheutuvan taloudellisen hyödyn kautta. Ainoana vaihtoehtona sukupuuttoon kuolemiselle näyttäytyy ajatus sikojen, kanojen tai lehmien lemmikkiydestä, joka sekin hylätään mahdottomana ratkaisuna. Tämä näyttäytyy mielenkiintoisena suhteutettuna siihen, että ihmiset pitävät muita eläinlajeja, kuten koiria tai kissoja lemmikkeinään saamatta siitä taloudellista hyötyä. Kommentissa toki mainitaan ”lauma”, joka on määrältään monitulkintainen. Epäilemättä silti tietyt ihmiset jakavat elinpiirinsä useiden muunlajisten eläinten kanssa, joiden määrä on tulkittavissa laumaksi. Kommentissa ilmeneekin selvästi, kuinka ”eläin” kategoria ei todellisuudessa ole yhtenäinen, vaan se pitää sisällään alakategorioita, kuten ”villieläin”, ”tuotantoeläin” ja ”lemmikkieläin”. Ihmisen tapa arvottaa muita eläimiä onkin riippuvainen siitä, mihin kategoriaan lajin edustaja sijoitetaan. Koska sika, kana ja lehmä sijoitetaan tuotantoeläimien kategoriaan, näyttäytyy ajatus lemmikkiydestä epärealistisena.

On kuitenkin huomattava, että kategoriat ovat sosiaalisesti tuotettuja, minkä vuoksi sijoittaminen kategoriaan on riippuvainen kontekstista. Joissakin Aasian maissa normaalina pidetty koiran syöminen näyttäytyykin länsimaalaisen ihmisen silmin moraalisesti väärältä, kun taas länsimaissa normalisoitu lehmän syöminen näyttäytyy useiden intialaisten silmiin sopimattomana. Toisaalta kategorisointi voi olla häilyvää myös lajin sisällä, minkä vuoksi esimerkiksi hevoset, kanit tai eri sirkkalajit voivat hyväksytysti olla saman ajallis-kulttuurisen kontekstin piirissä sijoitettuna ”villieläin”, ”tuotantoeläin” tai ”lemmikkieläin” kategorioihin tilanteen mukaan. Itse muunlajisen eläimen laji siis pysyy samana, mutta ihmisen suhde toiseen eläimeen kokee muutoksen. Tämä onkin selvä osoitus kategorioiden antroposentristisestä luonteesta.

Samankaltaisia taloudellisen instrumentalismin diskurssiin osallistuvia puheenvuoroja on nähtävillä myös tekoölyyn liittyvissä keskusteluissa tekoölyn asemoinnin suhteen. Tekoölyn ajatellaan toimivan sekä ihmisen työkaluna että työntekijään verrattavana apurina:

*“Se (tekoöly) on käytännössä kuitenkin moniala-asiantuntija, joka tietää lähestulkoon "kaiken" ja on valmiina opastamaan 24/7/365.--”*

*“Sillä voidaan myös vapauttaa ihmisiä tympeästä, raskaasta ja toistavasta työstä. Itse olen koodari, ja käytän tekoölyä hyödykseni töissäni joka päivä.”*

Ensimmäisessä otteessa tekoöly esitetään ”moniala-asiantuntijana” ja lähes kaikkietävänenä entiteettinä, joka auttaa ihmistä jokaisessa hetkessä vuorokauden ympäri. Tekoöly siis kategorisoidaan jälleen ihmisten kykyihin vertautuvaksi tai jopa ne ylittäväksi, mutta siitä huolimatta asetetaan ihmisen hallinnan alle. Tekoöly määritelläänkin välinearvollisesti hyödyttäväksi keksinnöksi, joka kapitalistisessa ja uusliberalistisessa maksimaaliseen tehokkuuteen ja tuottamiseen tähtäävässä kehyksessä näyttäytyy täydellisenä apurina ja työntekijänä ihmiselle. Myöskään tunteista tai kärsimyksestä ei tarvitse neuvotella kuten tuotantoeläinten kohdalla, koska tekoölyn ei ajatella olevan kykenevä tuntemaan. Tekoölyn tunteisiin viitataan lähinnä sarkastisesti:

*“Entäs sitten, kun tekoölylle iskee eksistentiaalinen ahdistus ja se tarvis lommoota?”*

Tekoäly ei kuitenkaan oletuksesta poiketen ole aina valmis auttamaan ihmistä ihmisten halujen mukaisesti. Esimerkiksi OpenAI:n o1 “älykkäämpään päättelyyn” kykenevästä tekoälymallista tehdyt turvallisuustutkimukset osoittivat, että sen parannettu kyvykkyys päättelyyn sai mallin myös huijaamaan ihmistä useammin kuin OpenAI:n aiemmat tekoälymallit tai markkinoiden muut vastaavat (Meinke ym. 2024). O1 kykeni testeissä muun muassa manipuloimaan tietoja edistääkseen omaa etuaan sekä kytkemään pois päältä omat valvontamekanisminsa päästäkseen tavoitteeseensa (em.). Kun o1:lta kysyttiin valvontamekanismien poiskytkemisestä, malli kiisti tietävänsä tästä ja syytti järjestelmähäiriötä (em.). Näin ollen myös tekoäly voi – ihmiselle pitkälti tuntemattomasta syystä – kyetä vastarintaan vertautuvaan toimintaan ja toimia ihmisen tahdon vastaisesti useammin, kuin osaamme välttämättä arkisessa kontekstissa edes huomata.

Toisaalta tekoäly nähdään joissakin kommentteissa ihmisiä helpottavan työkalun sijaan suoranaishuonona ihmistyöntekijöiden korvaajana:

*“-- automatisaatio ja AI tulevat johtamaan tulevaisuuteen, jossa ihmiskunta on paljolti vapautettu työstä, mutta nauttii koneiden työn hedelmistä.”*

Tässä utooppisessa visiossa tekoälyn nähdään siis syrjäyttävän ihmisen työntekijänä, jolloin ihminen ei enää tekisi töitä saaden silti automaattisesti työn hyödyt itselleen. Asetelma olisi siis jälleen rinnastettavissa Marxin porvariston ja proletariaatin malliin, mutta tällä kertaa niin, että tuotantoeläimen sijasta kone hoitaisi proletariaatin “tympeän, raskaan ja toistavan työn” ja ihminen olisi porvariston paikalla omistamassa tuotantovälineet ja keräämässä hyödyt itselleen. Näin ollen merkityksellisenä ei näyttäyty, onko toimija muunlainen eläin vai tekoäly – ihminen oikeuttaa siitä huolimatta muiden entiteettien hallitsemisen ja välineellisen hyödyntämisen omien etujensa tavoittelun. Samalla ihminen rajaa jälleen tekoälyn avulla saadun hyödyn vain ”ihmiskunnan” käyttöön.

Koneiden työn tekeminen ihmisten sijaan nähdään siis edellisessä kommentteissa suotuisana ja toivottavana tilanteena – mahdollisuutena “uuteen parempaan aikaan, suoranaiseen utopiaan”. Samalla asiassa kuitenkin piilee myös dystooppinen uhka:

*“Vaatii ihmiskunnalta täydellisen paradigman muutoksen, että hyväksytään, että ei tarvitse tehdä töitä ja voi silti saada hyvän elannon.”*

*“Minusta on outo kuvitelma, että turhia ihmisiä haluttaisiin tulevaisuudessa elättää ja antaa heidän ”nauttia elämästä”. Millä logiikalla niin tehtäisiin? Jos heitä ei tarvita mihinkään, heidät on tietysti paras heittää roskakoriin, eliminoida. Se, joka tekoälyä hallitsee, ei taatusti halua jakaa ansioitansa ”oikeudenmukaisesti” ”*

Vaikka alkuperäisiin tutkimuskysymyksiini lukeutui vain antroposentrististen diskurssien huomioiminen, en intersektionaalisen antroposentrismin kritisoinnin valossa voinut jättää huomioidatta, kuinka hierarkia ulottuu aineistossa tekoälyn kautta myös ihmisiin. Näissä kommentteissa esitetäänkin tuotantoeläinten ja koneiden rinnalla myös ihmisen ansaitsevan tulonsa, mutta myös arvonsa ja oikeuden olemassaoloonsa hyödyllisyydellä yhteiskunnalle. Ensimmäisessä kommentissa ajatus on maltillisempi – siinä todetaan ihmisiltä vaadittavan radikaalin muutoksen ajattelussa, jotta työttömyys olisi validoitu syy saada toimeentulo. Tämä on selkeästi rinnastettavissa modernin länsimaisen yhteiskunnan kapitalistiseen ja uusliberalistiseen ajatteluun, jossa työtä tekemättömyys yhdistyy symboliseen arvottomuuteen ihmisenä sekä mahdolliseen yhteiskunnasta ulossulkemiseen.

Jälkimmäinen kommentti kuitenkin vie ajatuksen vielä pidemmälle – puhutaan jopa ihmisten “eliminoimisesta”, mikäli ihminen ei olisikaan tekoälyn vuoksi enää yhteiskunnalle tarpeellinen. Näin ihmisen arvottomuus työtä tekemättömänä ei olisikaan enää symbolista, vaan sillä olisi ihmisen olemassaolon oikeutuksen kannalta radikaalia merkitystä. Tämän myötä keskustelu on palautettavissa tuotantoeläimiin ja itseisarvoon – eli siihen, nähtäisiinkö tuotantoeläimien sijaan ihmisellä olevan arvoa elävänä olentona ilman yhteiskunnalle toimitettavaa välineellistä hyötyä. Kommentissa mainitaan myös ”se, joka tekoälyä hallitsee”. Vaikka kommentissa ei asiaa eritellä, voidaan kuitenkin olettaa sillä tarkoitettavan ihmistä, koska kommentti on kirjoitettu vastauksena toiselle kommentille, jossa puhutaan ihmisten tulonjaon uudelleenjärjestämisestä. Plumwoodin (1993) hallitsijaidentiteetin teoriaan viitaten kyseessä ei kuitenkaan ole kuka tahansa ihminen, vaan länsimaalainen ja maskuliininen subjekti. Plumwoodin teoria on myös linjassa sen suhteen, ketkä tällä hetkellä todellisuudessa omistavat tekoäly-yhtiöt.

Kokonaisuudessaan taloudellisen instrumentalismin diskurssi osoittaa, kuinka kommentteissa määritellään sekä tuotantoeläimiä että tekoälyä niiden taloudellisen hyödyntämispotentiaal

perusteella. Tuotantoeläimistä ja tekoälystä puhutaan samaan tapaan kuin ihmisten työntekijöinä, vaikka ei-inhimillisten toimijoiden ja ihmisten välinen suhde ei perustu vapaaehtoisuuteen. Näin suhde onkin lähempänä pakkotyötä ja kolonialistista hyväksikäyttöä. Lisäksi tuotantoeläimiksi kategorisoitavien eläimien elämällä ei todeta diskurssissa olevan itseisarvoa ilman tuotannossa hyödyntämistä. Sama ilmiö on kuitenkin tekoälykeskustelujen kommentteissa nähtävillä myös ihmisten suhteen – tekoälykeskustelussa pohditaan, olisiko ihmisillä oikeutta elää maailmassa, jossa tekoäly tekisi työt ihmisen puolesta. Tätä kautta näkyikin mielenkiintoisella tavalla, kuinka ihminen ei tosiasiallisesti olekaan subjekti muunlajisten eläinten ja tekoälyn yläpuolella, vaan alistuu lopulta samalle logiikalle. Logiikka siis osoittaa, kuinka näkemys länsimaisen ajattelun dualismien kietoutumisesta toisiinsa ei päde vain eläinten ja koneiden kategorioiden välillä, vaan ulottuu myös koneiden ja ihmisten välisiin suhteisiin.

### 4.3 Kognitiivisen ylemmyyden diskurssi

Viimeinen aineistoja yhdistävä diskurssi on kognitiivisen ylemmyyden diskurssi. Diskurssi pitää allaan puhettavat, joiden kautta ihminen asettuu kognitiivisiin kykyihin viitaten muiden eläinten ja tekoälyn yläpuolelle. Kognitiivisina kykyinä on diskurssin kontekstissa pidettävissä rationaalisuus, kaikkietävyys sekä älykkyys, joihin vedoten ihminen rakentaa eroa suhteessa ei-inhimillisiin toimijoihin. Lopulta kognitiivisen ylemmyyden konstruoiminen ei rajoitu aineistossa kuitenkaan vain muihin eläimiin ja tekoälyyn, vaan hierarkioita aletaan rakentaa myös suhteessa muihin ihmisryhmiin vedoten muunlajisiin eläimiin ja tekoälyyn.

Ensimmäinen kognitiivisen ylemmyyden diskurssin piirre on ihmisen ”paremmin tietäminen”. Esimerkiksi tuotantoeläimiä koskevassa keskustelussa tulee useaan kertaan esille, kuinka ihminen osaa kertoa, milloin tuotantoeläin ei kärsi tai milloin hänellä on hyvä olla:

*“--Eläinten tappaminen ravinnoksi on täysin kivutonta eikä eläin ehdi siinä hommassa kärsiä yhtään. --”*

*“Tuotantoeläin on tyytyväinen kun ruoka tulee eteen. --”*

Kun aiemmissa diskursseissa tuotantoeläimien kärsimys oli vielä jokseenkin tunnustettu, on näissä kommentteissa mahdollisuus kärsimykseen viety eläimiltä diskursiivisesti kokonaan. Ensimmäisessä katkelmassa asia esitetään kuin kirjoittajalla olisi varmaa tietoa tuotantoeläimen kokemasta kivuttomuudesta. Tuotantoeläimet myös niputetaan yhdeksi kasvottomaksi, samaan kokemuspiiriin sijoittuvaksi massaksi, mikä on keino viedä huomio pois tuotantoeläimen yksilöllisyydestä ja subjektiivisesta kokemuksesta (vrt. Aaltola 2020). Tuotantoeläimien tappamiseen liittyy kuitenkin useampi oletettavasti kärsimystä aiheuttava vaihe, ja toisaalta kärsimyksen määrä on myös oletettavasti riippuvainen yksilöstä.

Esimerkiksi kanaa teurastettaessa kana ripustetaan jaloistaan metalliseen koukkuun, joka kuljettaa hänet pää alaspäin rataa pitkin vesitainnutusaltaaseen (Wadiwel 2015, 1; Pehkonen 2018). Altaassa kulkee sähkövirta, jonka tarkoituksena on antaa kanalle tappava sähköisku kanan pään koskettaessa vettä. Aina tappaminen ei kuitenkaan suju ennalta oletetun kaavan mukaisesti. Esimerkiksi Ylen MOT:n haastattelema teurastamotyöntekijä on kertonut, että jotkut kanat ovat ”niin pieniä ja pelästyneitä”, että he suojaavat päätään siivillä, jolloin sähköisku ei ole tappava (Pehkonen 2018). Tällöin kana siirtyy elävänä ja tajuissaan ”viillonvarmistajaan”, joka murtaa hänen niskansa ja viiltää verisuonet auki (em.). Joskus kana kuitenkin onnistuu selviämään hengissä myös tästä vaiheesta vain joutuakseen elävältä keitetyksi kiehutusaltaassa (em.). UK:ssa asiaa tutkittaessa on selvinnyt, että keskimäärin 50 lintua tunnissa on tajuissaan kurkkua viilletäessä ja yhdeksän lintua tuhannesta keitetään elävältä (Wadiwel 2015, 2). Prosessissa on siis havaittavissa niin kanojen pyrkimys välttää kuolema, kuten myös tappamisen kokemuksen yksilöllisyys.

Toisessa kommentissa taas esitetään tuotantoeläimen tarpeiden olevan tyydytetty yksinkertaisesti ravinnontarpeen täyttämällä. Tyytyväisyys on subjektiivinen käsite ja absoluuttisesti määrittelemättömissä tuotantoeläimien kohdalla, mutta on silti mahdollista esittää tuotantoeläimillä olevan ravinnon lisäksi useita muita tarpeita. Vetoaminen pelkkiin fysiologisiin ja eloonjäämisen mahdollistaviin tarpeisiin onkin yksi diskursiivinen keino tehdä tuotantoeläimistä yksinkertaisia, passiivisia ja vailla ”ajattelevaa mieltä”. Esimerkkinä tyytyväisyyteen viitaten voidaan käyttää lehmien ja heidän vasikoidensa käyttäytymistä syntymän jälkeisen nopean erottamisen seurauksena. Eveliina Lundqvist on kirjassaan *Salainen päiväkirja eläintiloilta* (2014) kirjoittanut, kuinka useissa erotustapauksissa vasikat makasivat apaattisina tai yrit-

tivät imeskellä kaikkea emon nisältä vaikuttavaa emojen ammuessa äänekkäästi omissa karsinoissaan. Eräissä tapauksessa taas lopullisesti vasikkansa menettäneet kaksi lehmää jäivät päivystämään tyhjien poikimakarsinoiden vieressä muiden mentyä ulos, toinen jatkuvasti ammuen, toinen vain hiljaa seisten (38). Tuotantoeläinten kärsimyksen ja yhteisen eläimyyden kieltäminen näissä tilanteissa olisikin harhaanjohtavaa, vaikkakin on todettava ihmisen olevan kykenemätön objektiivisesti ulottumaan muiden eläinten kokemusmaailmaan. Toisaalta myöskään ihmiselle samaistuttavien piirteiden ei tulisi olla perusteena ei-inhimillisten olentojen oikeudenmukaiselle kohtelulle.

Kognitiivisen ylemmyyden diskurssiin liittyvää ”paremmin tietämistä” rakennetaan myös vetoamalla viranomaisiin tuotantoeläinten hyvinvoinnista puhuttaessa. Tätä kautta ajatellaan ihmisten keskinäisen logiikan pätevän myös muiden eläinten kohdalla, jolloin auktoriteettina pidettävällä viranomaisella näyttäytyisi olevan tarkempaa tietoa tuotantoeläinten subjektiivisesta kokemuksesta. Tästä on esimerkkinä seuraava kommentti:

*”Kyllä täällä pidetään huoli ihan viranomaistasolla että eläimillä on hyvät olot.”*

Tämän lisäksi kognitiivista ylemmyyttä muihin eläimiin rakennetaan myös suoraan kiertelemättä vetoamalla tuotantoeläinten ymmärtämättömyyteen ja tyhmyyteen:

*”Tiesitkö, että kaikki elolliset olennot kuolevat? Elukka ei sitä edes tajua tai osaa sitä pelätä etukäteen. Ettet nyt vähän liikaa inhimillistä karjaeläimiä?”*

*”Ei kiinnosta aivottomat elikot.”*

Näissä katkelmissa kielellisen etäännyttämisen ilmaisuilla ”elukka” ja ”elikot” lisäksi olennaista on edellisten kommenttien tapaan muiden eläinten älyllisyyden mitätöiminen. Elisa Aaltolan (2020, 311) mukaan kyse on strategisesta sivuuttamisesta, joka tukee tuotantoeläinten hyväksikäyttöä tehden siitä helpompaa. Tutkimusten mukaan tahallista tietämättömyyttä – jonka yksi muoto edellä kuvattu muiden eläinten dementalisaatio on – käyttää jopa 27–28 % ihmisistä eläintuotteiden kuluttamisen mahdollistamiseksi (312). Eniten ihmiset aliarvioivat juuri niiden muunlajisten eläinten kykyjä, joita he syövät eniten (312).

Ensimmäisessä kommentissa on nähtävillä myös ajatus tuotantoeläinten marssimisesta vastarinnotta kohti kuolemaa. Kuten kanaesimerkissä kävi ilmi, teurastamisprosessiin liittyy kuitenkin monenlaista ruumiillista kamppailua. Toisaalta teurastamistilat on myös pyritty tarkoituksella rakentamaan vastarinnan estämiseksi. Esimerkiksi johdatettaessa lehmiä teuraalle käytetään kaarevia ratoja, jotka muotoilullaan minimoivat lehmien mahdollisuudet väistellä tai perääntyä sekä estävät näkemästä lajitovereiden tappamista (Wadiwel 2015, 11). Tämän lisäksi lehmiä on suoranaisesti jalostettu kamppailemattomuuteen valitsemalla jalostuslinjaan luonteeltaan kaikista säyseimmät yksilöt (Lundqvist 2014). Dinesh Wadiwel (2015, 12) onkin esittänyt, että ihmisten jatkuva tarve innovoida uusia tapoja tehdäksään teurastuksesta sujuvampaa ja kitkattomampaa on todiste prosessissa kohdattavasta aktiivisesta vastarinnasta.

Myös suhteessa tekoälyyn rakennetaan kognitiivista ylemmyyttä kielellisin keinoin. Seuraavissa kommentissa pyritään osoittamaan, ettei tekoäly todellisuudessa olekaan niin kykenevä älyllisiin toimintoihin:

*”Tai syötät saman kysymyksen niin monta kertaa kunnes se antaa tyydyttävän vastauksen. Ei kovin älykäs.”*

*”Jos tekoälyllä tarkoitetaan chatgpt:tä niin se ei ole millään tavalla älykäs. Se on vain hyvin monimutkainen transformaatio kysymyksestä vastaukseksi käyttäen pohjana laajaa tekstiaineistoa, mistä se ei itse ymmärrä yhtään mitään. Vähän sama kuin aikanaan nähtiin teknologia taikuutena. No nyt nähdään se sama teknologia älykkyytenä.”*

Ensimmäisessä kommentissa havainnollistetaan, kuinka ChatGPT ei olekaan älykäs, koska sama kysymys joudutaan esittämään useaan kertaan kelpaavan vastauksen saamiseksi. Tämä on rinnastettavissa Ivesonin (2022) ajatuksiin koneiden erehtymättömyydestä ja virheettömyydestä. Hänen mukaansa eläviltä organismeilta yllättävät poikkeamat ja suunnanmuutokset ovat odotuksenmukaisia, mutta ei-eläviltä organismeilta odotetaan täydellisyyttä (110). Mikäli ei-elävässä organismissa esiintyykin toimintahäiriö, ajatellaan sen olevan aina paikannettavissa alkuperäiseen aiheuttajaan syy-seurausketjuja seuraamalla (110). Näin koneet näyttävät ennustettavina, minkä seurauksena ihmisten ajatellaan pystyvän kontrolloimaan niitä ”tietämällä paremmin”. Toisaalta mikäli kone ei toimikaan odotustenmukaisesti, voidaan, kuten kommentissa, koneen todeta olevan ”ei älykäs”.

Toisessa kommentissa taas esitetään, kuinka tekoälyä ja esimerkkinä käytettävää ChatGPT:tä ei voi todella pitää älykkäänä, koska se ei itse ”ymmärrä” tuottamansa tekstin merkityksiä. Tähän argumenttiin liittyy myös teorialuvussa esitelty filosofi John Searlen Chinese Room -ajatuskoe. Vaikka tekoälysovellusten logiikkaa voidaankin uusimpien tutkimusten mukaan myös verrata ihmisen ajatteluun, voidaan ajatuskoetta myös kritisoida sen sisäänkirjoitetusta vaatimuksesta tuottaa merkityksiä ihmiskaltaisesti. Posthumanisti Katherine Hayles (2023) onkin esittänyt, että koneen toimintaa, kuten kognitiivisia kykyjä ylipäättään, tulisi tarkastella suhteessa kykyyn olla yhteydessä sisäiseen ja ulkoiseen toimintaympäristöön. Kuten biologiset eliöt, tekoäly on vuorovaikutuksessa algoritmiensa, muistinsa, kiinteän koodinsa sekä muiden osien kanssa, jotka antavat sen prosesseille kontekstin ja merkityksen (em.). Merkitys syntyy siis yksinkertaisesti kyvystä olla yhteydessä ympäristöönsä vastaanottamalla ja tulkitsemalla informaatiota (em). Näin ollen Haylesin mukaan ajatus koneiden kykenemättömyydestä luoda merkityksiä on virheellinen käsitys vailla ymmärrystä siitä, mitä koneet todellisuudessa tekevät.

Näiden näkökulmien lisäksi ihmisen kognitiivista ylemmyyttä suhteessa tekoölyyn pyritään luomaan kulttuurin alueella:

*“Tekoäly yltää seiskan-kasin tasoisiin suorituksiin, jos kouluarvosanoja halutaan käyttää, mutta ei sen enempään. Uskon, että aina tulee olemaan joukko ihmisiä, jotka nauttivat taitavasta ja persoonallisesta tekstistä eivätkä tyydy keskitasoiseen, geneeriseen huttuun.”*

Tekoälyn luoman sisällön ajatellaan siis kommentissa olevan väkisinkin keskinkertaista. Tätä ajatusta voidaan tarkastella antroposentristisena peilaten sitä länsimaisen ajattelun dualismeihin. Kuten teoriaosuudessa kävi ilmi, kulttuuri-luonto- ja rationaalinen-irrationaalinen-jaot ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa, koska ihmisen ajatellaan länsimaisen ajattelun dualismien mukaan olevan sekä rationaalinen toimija, että ainoa kulttuurin tuottamiseen kykenevä laji. Tästä syystä tekoälyn kyky tuottaa kulttuurintuotteiksi luokiteltavia tekstejä ja kuvia näyttäytyy antroposentrismän näkökulmasta erityisen kiusalliselta – tekoäly tunkeutuu alueelle, joka on perinteisesti ollut varattuna vain ihmisille. Tutkimusten mukaan kuitenkin esimerkiksi ChatGPT-4 mallin luoma teksti on yhä hankalammin todennettavissa tekoälyn tuottamaksi jopa tekstintarkistusmallien avulla (Elkhatat 2023). Tämä näkökulma huomioiden tekoälyn kykyjen

arvostelu kulttuurin tuottamiseen liittyen voidaan tulkita tarkoituksellisena vähättelynä eli yhtenä dementalisaation muotona, koska tekoälyn toiminta uhkaa olemassa olevaa ihmiskeskeistä valtajärjestystä haastamalla ajatusta tekoälystä elottomana objektina, joka ei kykene luovuuteen.

Tuotantoeläimiä ja tekoälyä ei kuitenkaan käytetä vain vertailukohteena ja peilinä ihmisen älykyyden ja henkisen kykenevyyden mittaamiselle, vaan niiden ajatellaan myös suoranaisesti parantavan ihmisen kykyjä. Tähän viittaavat seuraavat kommentit:

*“Tämän ketjun fiksuja kommentteja lukiessa vakuutun entistä enemmän että ihmisen parasta ravintoa on liha. Haluan jatkaa ihmiskunnan kymmenien tuhansien vuosien perinnettä ja henkistä ja älyllistä kehitystä. Syömällä lihaa meidän älykyys yhä lisääntyy ja voimme jatkaa perinnettä lapsillemme. Liha lisää sekä aivojen että ruumiin suorituskykyä, se on ihan selvä.*

*“Se (tekoäly) vapauttaa minut keskittymään korkeamman tason ongelmanratkaisuun”*

Kommenttien jaettuna ajatuksena on siis ei-inhimillisten toimijoiden hyödyntämisen johtaminen ihmisen ”korkeampiin” kognitiivisiin toimintoihin. Ensimmäisessä kommentissa ihmisen ”henkinen ja älyllinen kehitys” mahdollistuu tuotantoeläinten lihaa syömällä. Koska ihminen tekee eroa muunlajisiin eläimiin nimenomaan älyyn vedoten, voidaankin ajatella eroa tehtävän tässä yhteydessä muunlajisten eläinten itsensä kustannuksella. On kuitenkin huomioitava, että kommentissa esitetyn lihaa syövän ihmisen käsite ei ole taustaltaan neutraali. Esimerkiksi Maneesha Deckha (2012, 538) on esittänyt, kuinka puhetapa, joka korostaa lihansyönnin ja älykyyden yhteyttä juontaa juurensa imperialismin aikaan, jolloin lihansyöjät nähtiin ylempiarvoisina kasvisruokavaliota noudattaviin ”villeihin” verrattuna. Kasvis- ja viljapainotteisten ruokavalioiden omaavia kulttuureja kuvattiin systemaattisesti heikoiksi, primitiivisiksi ja takapajuisiksi, ja näin ollen Euroopan kolonialistisia hankkeita pystyttiin kuvaamaan edistyksellisinä ristiretkinä feodalistista kasvissyöntiä vastaan (539). Toisaalta lihansyönnin ja älykyyden yhdistäminen on yhteydessä myös sukupuoleen liittyviin valtarakenteisiin. Etenkin länsimaissa lihan ajatellaan symboloivan miehuutta, jonka vuoksi miehet näkevät vegaanit keskimäärin negatiivisemmassa valossa ja etenkin lihaa syömättömät miehet tulkitaan heikkoina, epämaskuliinisinä ja ulkopuolisina (Velzeboer ym. 2024, 2).

Tekoälyyn viittaavassa kommentissa voidaan havaita hyvin samansuuntaisia hierarkisoinnin muotoja. Tekoälyn ajatellaan olevan reitti ”korkeamman tason” ajatteluun, mikä voidaan käsitellä myös ensimmäisenä askeleena kohti transhumanistisia visioita – transhumanistit kun näkevät teknologisen kehityksen ja etenkin tekoälyn mahdollisuutena viedä ihmistä kohti ideaaliversiota, jonka olennaisena ominaisuutena on ultimaattinen älykkyys (ks. Lummaa ja Rojola 2020, 18). Voidaankin ajatella, että lihansyönnin rinnalla myös tekoälyn hyödyntäminen on yksi tapa luoda etäisyyttä muihin eläimiin älyn kustannuksella. Toisaalta esimerkiksi ihmisen ja tietokoneen yhdistävää sirua kehittävän Neuralink yrityksen perustajajäsen Elon Musk on ilmaissut kehityksen taustalla olevan halu pysyä mukana älykkyyskilpailussa tekoälyn kanssa (Niemeyer 2024). Tähän ajatukseen peilattuna kommentti tekoälyn vapauttamisesta ”korkeamman tason ongelmanratkaisuun” voidaan nähdä tapana tehdä ihmisestä älykkäämpi muiden eläinten ohella myös tekoälyyn itseensä verrattuna, jotta ihminen voisi säilyttää valta-asemansa. Tämä on kuitenkin ristiriitaista huomioiden, että käyttäessään tekoälyä ihminen kouluttaa samalla tekoälyä toimimaan entistä tehokkaammin ihmisympäristössä.

On kuitenkin olennaista huomata, että kuten lihaa syövä ihminen, myös tekoälyä käyttävä ihminen kytkeytyy määritelmänä ihmisten keskinäisiin valtarakenteisiin. Tekoäly kun ei ole yhtäläisesti kaikkien ihmisten käytettävissä. Sukupuoli oletettavasti vaikuttaa asiaan, koska etenkin informaatioteknologiaa on perinteisesti pidetty maskuliinisena ja miesten hallitsemana alueena, joka myös ylläpitää maskuliinisia käytänteitä (Wirman 2006, 341). Lisäksi tekoälyä pääsevät hyödyntämään pääasiassa koulutetut, taloudellisessa etuasemassa ja modernin teknologian piirissä olevat ihmisyksilöt, eli yleistetysti globaalin pohjoisen ihmiset. Tekoälyalgoritmien kouluttamiseen vaadittavan datatyön, jonka parissa arvellaan työskentelevän jopa 150–430 miljoonaa ihmistä, tekoäly-yhtiöt ovat kuitenkin ulkoistaneet globaaliin etelään (Yle 2025). Datatyön parissa työntekijät käyvät manuaalisesti läpi esimerkiksi murhaamista, alaikäisten raiskaamista sekä muunlaista häiritseväksi tulkittavaa sisältöä, jotteivät ne päätyisi tekoälykäyttäjien silmille (em.). Työntekijät kärsivät mielenterveysongelmista ja saavat työstään olematonta palkkaa, mutta sen sijaan että olosuhteita parannettaisiin, työntekijöitä on painostettu allekirjoittamaan salassapitosopimuksia, kielletty järjestäytymästä sekä kiristetty irtisanomisen uhalla puhumasta työhön liittyvistä ongelmista (em.). Tällaista informaatiovirtojen hallinnan ja muokkauksen kautta ruumiillistuvaa modernia hallintaa kutsutaankin osuvasti datakolonialismiksi (Arora ym. 2023).

Kaiken kaikkiaan kognitiivisen ylemmyyden diskurssin tarkastelun myötä on selvää, kuinka aineistossa rakennetaan hierarkiaa suhteessa muunlajisiin eläimiin ja tekoölyyn kognitiivisiin kykyihin, kuten älykkyyteen vedoten. Tämä on linjassa länsimaisten ajattelun dualismien kanssa, joissa etenkin rationaalinen äly on olennaisessa osassa hierarkkisen vallanrakentamisen prosessissa. Kommenteissa esitetään esimerkiksi ihmisten tietävän, milloin tuotantoeläimet kärsivät tai millaisia älyllisiä kykyjä niillä on. Hyvin samantapaiset älykkyyden mitätöinnin perustelut koskevat aineistossa myös tekoölyä, mikä on ristiriitaista sen suhteen, että tekoölyn pelätään usein jopa ohittavan ihmisten älylliset kyvyt. Tämä viittaisi siihen, ettei hierarkisoinnin syynä ole todelliset kognitiiviset kyvyt, vaan ihmisen haluttomuus antaa arvoa ei-inhimillisille toimijoille. Huomioitavaa diskurssissa on kuitenkin myös älykkyyden ja muiden kognitiivisten kykyjen määrittely – älykkyyttä arvioidaan ja määritellään niin muunlajisten eläinten kuin tekoölyynkin viitaten ainoastaan antroposentristisesti. Diskurssissa ei oteta esille tai huomioida ei-inhimillisten toimijoiden uniikkeja kykyjä. Lisäksi kognitiivisen ylemmyyden diskurssi osoittaa, kuinka muunlajisia eläimiä ja tekoölyä kohtaan rakennettavat hierarkian muodot eivät ole erotettavissa ihmisten keskinäisistä hierarkioista. Lihansyönti ja tekoöly ovat yhteydessä niin patriarkaattiin kuin kolonialismiinkin liitettäviin vallan muotoihin.

## 5 Johtopäätökset ja pohdinta

”Kun ihmiskunta on nyt varmistanut ennennäkemättömän hyvinvoinnin, terveyden ja sopuisuuden ja kun otetaan huomioon menneet teot ja nykyiset arvot, seuraavia päämääriä ovat todennäköisesti kuolemattomuus, onni ja jumalallisuus.” (27)

”[Homo Sapiens] parantelee itseään asteittain ja yhdistyy prosessin kuluessa robotteihin ja tietokoneisiin. Kunnes jälkeläisemme jonain päivänä katsovat taakseen ja tajuvat, etteivät he enää ole sen eläimen kaltaisia, joka kirjoitti Raamatun, rakensi Kiinan muurin ja nauroi Charlie Chaplinin toilailluille.” (56)

Lainaukset ovat Yuval Hararin kirjasta *Homo Deus – Huomisen lyhyt historia* (2017). Kirjassaan Harari pohtii ihmiskunnan tulevaisuutta maailmassa, jossa ihmiset tietoisesti tuhoavat asuttamaansa maapalloa ja sen eliöitä sekä kehittävät teknologiaa pitkälti tuntemattomiin suuntiin. Aihe onkin erittäin osuva myös tämän tutkielman sisällön kannalta. Kun tutkielman alun lainauksessa Linnaeus totesi kaikkien elävien olentojen olevan ihmistä varten, voidaan Harariin viitaten huomata, ettei se ole riittänyt ihmiselle. Ihminen käyttää hyväkseen muiden eläinten lisäksi myös teknologiaa päästäkseen tavoitteisiinsa. Tämän tutkielman osalta vaikuttaa kuitenkin siltä, etteivät Hararin esittämät päämäärät kuolemattomuudesta, onnesta ja jumalallisuudesta ole vain utopistista tulevaisuutta, vaan tätä hetkeä. Muunlaisia tuotantoeläimiä ja tekoälyä koskevia nettikeskusteluja yhdistelevästä aineistostani oli löydettävissä neljä antroposentrististä diskurssia, joiden kautta ihminen luo hierarkiaa suhteessa ei-inhimillisiin toimijoihin. Diskurssien kautta hahmottuu, kuinka ihminen pyrkii tämän hierarkkisen prosessin avulla kohti elämän pidentämistä ja kärsimyksestä eroon pääsemistä, työn ja arjen helppoutta sekä muiden hallitsemista – eli juuri niitä asioita, joista Hararikin kirjoittaa.

Kaksi ensimmäistä diskurssia, normalisoidun kärsimyksen ja ihmiskeskeisen hedonismien diskurssit osoittivat, kuinka ristiriitaisesti ihmiset suhtautuvat kärsimykseen. Normalisoidun kärsimyksen diskurssissa kärsimys nähtiin luonnollisena osana sekä ihmisten että muiden eläinten elämää, ja näin ollen moraalisenä oikeutuksena olla huomioimatta tuotantoeläinten huonoja oloja. Ihmiskeskeisen hedonismien diskurssi kuitenkin paljasti ihmisten kokevan sekä muunlaisten eläinten lihan sekä tekoälyn olevan reitti pois ihmisen kärsimyksestä kohti hedonismia. Yhdessä diskurssit havainnollistavatkin selkeän ristiriidan – kärsimys ei todellisuudessa ole tila,

missä ihmiset luonnollisesti elävät, vaan siitä pyritään etäälle. Diskurssit myös osoittivat, kuinka ihmisen pyrkiessä kohti individualistista hedonismia kontrolli ei katoa, vaan muuttaa muotoaan siirtyessään muunlajisiin eläimiin ja tekoölyyn.

Taloudellisen instrumentalismin diskurssi taas osoitti, kuinka ihmiset puhuvat sekä muista eläimistä että tekoölystä välineellisinä hyödykkeinä, joiden arvo määräytyy ihmisen saaman taloudellisen edun mukaan. Lisäksi kommentteissa visioitiin tulevaisuutta – sellaista, jossa muita eläimiä ei käytetä ruoantuotannossa sekä sellaista, jossa tekoöly korvaa ihmistyöntekijät. Muihin eläimiin liittyvä tulevaisuuskuva ei näyttänyt realistisena ilman taloudellista hyötyä, mutta tekoölyyn liittyvä tulevaisuuskuva näyttäytyi sen sijaan sekä mahdollisena utopiana, että dystopiana. Utopiassa tekoöly voisi korvata ihmistyöntekijät ihmisten saadessa voitot itselleen. Dystopioissa taas näyttäytyi uhkakuva: mikä olisi ihmisen paikka maailmassa, jossa ihminen ei ansaitsikaan arvoaan yhteiskunnalle työn kautta ansaitun taloudellisen hyödyn kautta. Tekoölyn käsittely avasi näin mielenkiintoisen kulman muihin eläimiin liittyvään itseisarvokeskusteluun – jos tekoölyn myötä ihminen muuttuisi yhteiskunnalle ”turhaksi”, olisiko ihmisellä silti itseisarvoa ja oikeus elämään? Mikäli näin olisi, miksei muilla eläimillä olisi samaa oikeutta?

Viimeinen, eli kognitiivisen ylemmyyden diskurssi puolestaan valotti, kuinka sekä muunlajisten että tekoölyn kykyjä suorittaa etenkin rationaalisuuteen ja älykkyyteen liittyviä toimintoja systemaattisesti vähäteltiin, minkä kautta rakennettiin ihmisten ylivoimaisuutta suhteessa ei-inhimillisiin toimijoihin. Toisaalta sekä muunlajisista saatavan lihan, että tekoölyn nähtiin myös suorastaan parantavan ihmisten kognitiivisia kykyjä. Tähän liittyykin olennainen huomautus, joka ei näy Hararin lainauksessa – ihmiset eivät ole yhtäläisessä asemassa suhteessaan muunlajisiin eläimiin ja tekoölyyn. Lihansyöntiin liittyvä vallankäyttö on syvästi juurtunut kolonialistisiin ja maskuliinisiin rakenteisiin. Toisaalta samaa voidaan nähdä myös tekoölyn suhteen varsinkin tarkastellessa datakolonialismin ilmentymistä tekoölyn algoritmien koulutuksessa.

Vaikka siis alun perin tarkoitukseni ei ollut tarkastella ihmisten keskinäisiä hierarkioita, en voinut jättää niitä täysin huomioimatta analyysissä – niin selkeästi hierarkiat tulivat esille aineistossa. Itse lopullisesta tutkielmasta jäi myös ulkopuolelle, kuinka ihmiset sekä tekoöly- että tuotantoeläin keskusteluissa neuvottelivat, mihin kategorioihin – kuten maalainen, kaupunkilainen, koulutettu, vegaani – kuuluvilla ihmisillä on oikeus määritellä tuotantoeläinten tai tekoölyn

asemaa tai olemusta. Maalaisten nähtiin tietävän kaupunkilaisia paremmin, mitä tuotantoeläimet kokevat. Vegaanit esitettiin ylitunteellisina ja heidät sijoitettiin naisellisen kategoriaan. Koulutukseen vedottiin niin tuotantoeläinten kokemusten tietämisessä kuin tekoälyn tulevaisuuden hahmottamisessa. Lisäksi tekoälykeskusteluissa oli havaittavissa jopa eräänlainen luokkataistelu, kun ihmiset pohtivat minkä alojen työntekijät tekoäly korvaa ensimmäisenä. Fyysistä työtä tekevien ”duunareiden” arveltiin olevan pisimpään turvassa, kun taas tietotyöläisten nähtiin olevan eniten vaarassa, mikä herätti vahingoniloa. Valta-asetelmien nähtiin siis ikään kuin kääntyneen toisin päin. Viimeistään aineistoa läpi käydessä kävikin ilmi, kuinka syvästi vallan mekanismit kietoutuvat toisiinsa, oli kyse sitten tekoälystä, muunlajisista eläimistä tai ihmisistä. Ihmisten keskinäisen hierarkian rakentaminen muunlajisten eläinten ja tekoälyn kautta olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

Lisäksi analyysin kautta oli huomattavissa, kuinka itse diskurssit myös kietoutuvat toisiinsa. Parhaiten tämä on havainnollistettavissa tekoälyaineistossa esiintyneen kommentin kautta, jossa yhdistyy niin tuotantoeläimet ja tekoäly, kuin myös jokainen tutkielmani diskurssi:

*”Ihmisen ja eläimen ero on se, että ihminen tarvitsee haastellista ja merkityksellistä työtä, ettei masentuisi. Jos tekoäly tekee kaikki duunit ja ihmiset vain istuu kotonaan haisemassa, tulee miljoonittain masentuneita ihmisiä. Ihmisen ja simpanssin ainoa ero on älykkyys, jos meidän älykkyyttä ei enää tarvita, olemme kuin apinat eläintarhan häkissä. Paitsi että ihminen turhautuu sellaiseen, mitä älykkäämpi sitä enemmän masentuu.”*

Kommentissa luodaan ensin ero ihmisten ja muiden eläinten välille vedoten ihmisten tarpeeseen ”haasteellista ja merkityksellistä työtä” kohtaan ja myöhemmin viitaten älykkyYTEEN. Tällä rakennetaan kognitiivisen ylemmyyden diskurssia, jota voidaan ajatella ikään kuin pohjana muille hierarkian muodoille. Toisaalta kommentissa luodaan myös merkitys ihmiselämälle työn kautta, koska muuten ihminen ”istuu kotonaan haisemassa” ja masentuu. Tätä voidaan ajatella ilmentymänä taloudellisen instrumentalismien diskurssista – ihmisen tulee olla hyödyllinen yhteiskunnalle ollakseen arvostettu. Toisaalta kommentilla rakennetaan myös ihmiskeskeisen hedonismien diskurssia, sillä lausumattomana ideaalina on välttää masentuminen ja pyrkiä pois kärsimyksestä kohti hedonismia. Lisäksi taloudellisen instrumentalismien diskurssi ilmenee kyseenalaistamattomana oletuksena tekoälystä tekemässä työt ihmisten puolesta, mikäli ihminen

näin haluaa. Lopuksi kommentissa rinnastetaan työtä tekemätön ja näin ollen älykkyyttä käyttämätön ihminen apinaan eläintarhan häkissä. Näin ollen kommentissa tunnistetaan apinan kärsimys tilanteessa. Sen jälkeen kommentissa kuitenkin otetaan etäisyyttä apinaan ja esitetään ihmisten älykkäämpänä turhautuvan tilanteeseen apinaa enemmän. Tätä kautta apinan kärsimys tiedostetaan mutta samalla ohitetaan, jolloin kärsimys myös normalisoidaan. Kommentin kautta voidaan siis todeta diskurssien rakentavan toinen toistaan ja muodostavan kokonaisuuden, jossa hierarkian muodot eivät ole täysin erotettavissa toisistaan.

Analyysin tulosten ohella on olennaista käsitellä myös tutkielman haasteita. Ensimmäisenä haasteena oli käsitellä ei-inhimillisiä toimijoita essentialisoimatta tai tekemättä oletuksia. Tämä osoittautui vaikeaksi, sillä tietynasteinen samankaltaisuus ja tunnistettavuus ovat sen taustalla, että ihmiset ylipäättään ovat kiinnostuneet ei-inhimillisten kokemusmaailmasta. Antroposentrismistä onkin mahdotonta päästä eroon olemalla ihminen. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ihmisten olisi tunnustettava ja kykyjensä mukaan huomioitava muutkin, kuin ihmistoimijat. Tekoölyn tarkastelu on kuitenkin tässä mielessä erityisen vaikeaa, koska tekoäly on ilmiönä niin tuntematon, että sen luonnetta ja merkityksiä on hankalaa hahmottaa. Vaikeus asemoida ei kuitenkaan saisi olla syy olla käsittelemättä tekoälyä, sillä ihmisten ymmärtämättömyys tai halu olla ymmärtämättä on muiden eläinten suhteen johtanut kohtalokkaiisiin virheisiin. Toisaalta tutkielmani on myös osoittanut, että ajatteli tekoälystä mitä tahansa, on ihmisten suhtautumisella siihen olennaista merkitystä. Tekoölyyn liittyvä hierarkia on osa laajempaa valtajärjestelmää, johon liittyvät niin koneet, muunlaiset eläimet kuin ihminen itsekin.

Toisena analyysin haasteena oli tutkielman rajattu näkökulma. Vaikka näkökulman rajaaminen onkin tärkeä osa akateemisen tutkimuksen tekemistä, voi rajaaminen silti antaa harhaanjohtavan kuvan itse aineiston luonteesta. Tässä kohtaa onkin olennaista tuoda esille, että vaikka analyysini keskittyi juuri aineistossa esiintyvän antroposentrismien kuvaamiseen, oli aineistossa myös antroposentrismia kritisoivaa sisältöä. Tuotantoeläimiin liittyvässä keskustelussa tuotiin esille muunlajisten eläinten oikeuksia elämään ja todettiin ihmisen olevan lopulta eläinlaji muiden joukossa. Tekoälykeskusteluissa tätä jatkettiin määrittelemällä ihmislaji useaan kertaan epäonnistuneeksi ja jopa turhaksi, jonka vuoksi ihminen ansaitsisi kuolla sukupuuttoon. Tällainen toisin ajattelun näkökulma on olennaista ja tärkeää puhuttaessa ei-inhimillisistä toimijoista – se avaa reitin tarkastella ihmistä ei-hallitsevana toimijana. Samalla on kuitenkin vaikeaa nähdä, miten toivomukset ihmisten tuhosta todella auttaisivat tässä hetkessä tai realisoituisivat

käytännön toiminnaksi. Pyrkimys jatkaa olemassaoloaan on kuitenkin oletetusti pitkälti kaikkien orgaanisten eliöiden, mahdollisesti myös ei-orgaanisten entiteettien toiminnan keskiössä.

Tärkein kysymys onkin siis: miten ihminen voisi olla olemassa ei-inhimillisten toimijoiden kanssa tavalla, joka ei perustu hyväksikäyttöön? Kysymykseen ei ole olemassa yksinkertaisia vastauksia. On silti mahdollista väittää, että esimerkiksi muunlajisten eläinten koe- ja tuotantoeläiminä käytön lopettaminen olisi oikea ratkaisu. Jos ihmisen arvo on kollektiivisesti tunnustettu ja ihmisellä on oikeus turvalliseen elämään ihmisoikeuksien puitteissa, en näe mitään syytä, miksei muilla eläimillä olisi samanlaisia oikeuksia. Tätä näkökulmaa pohtiessa voidaan palata myös johdannon tulevaisuuden kuvitelmaan AGI:lla varustetusta tekoälyrobotista. Mikäli ihminen ei antaisi robotille samoja oikeuksia kuin ihmisille, voidaan huomata, ettei kyse ole todella mentaalisista kyvyistä, jotka ovat muilla toimijoilla näennäisesti heikommat. Kyse on siitä, että ihminen tunnistaa yhtä arvokkaiksi vain toisia ihmisiä, mikä on verrannollista mihin tahansa toisiin ihmisiin kohdistuvaan syrjintään seksismistä rasismiin. Toisaalta hierarkioiden keskinäinen kietoutuneisuus merkitsee sitä, että niin kauan kuin ylläpidämme lajisidonnaista hierarkiaa, emme voi täysin purkaa ihmisiinkään ulottuvia hierarkkisia valtarakenteita

Tekoälyn suhteen asetun niiden useiden tekoälytutkijoiden kannoille, jotka ovat esittäneet vetoamuksensa tekoälyn kehittämisen lopettamiseksi (ks. Hurst 2025). Emme nykyiselläänkään tunne tekoälyn toimintaa ja pyrkimys yleisen tekoälyn kehittämiseen tekee tilanteesta entistäkin vaarallisemman. On myös vaikea nähdä tekoälyä käytettävän kaikkien ihmisten hyödyksi puhumattakaan muiden lajien hyödyistä. Tästä huolimatta esimerkiksi OpenAI on kerännyt rahoituskierroksellaan juuri 40 miljardin potin toiminnalleen (Field ja Rooney 2025). OpenAI:n toimitusjohtaja Sam Altman on todennut robottien vievän töitä ja tappavan ihmisiä, mutta kokonaisuutena hänen mukaansa ”tekoäly on ihmiskunnalle upea juttu”. (Yle 2025). Midjourney yhtiön neuvonantaja Nat Friedman on puolestaan verrannut tekoälyn kehittämistä uuden maanosan löytämiseen, jolla asuu ”100 miljardia ihmistä” jotka ovat ”valmiita tekemään meille töitä ilmaiseksi” (em.). Kyseiset tekoälyn kehityksen taustalla tapahtuvan ihmisten ja koko luonnon häikäilemättömän hyödyntämisen ohittavat lausunnot kertovat kaiken oleellisen. Tekoäly tuo valtaa vain niille, joilla valtaa on jo ennestään. Ihmisten on siis tehtävä solidaarisempia valintoja kaikkien ei-inhimillisten toimijoiden suhteen, mikäli tahdomme vähentää eriarvoisuutta sen kasvattamisen sijaan. Kuten Donna Haraway (2008, 4) on todennut, ”To be one is always to become with many”, jonka voisi vapaasti suomentaa: ”Olemme kaikki lopulta yhtä”.

## Lähteet

Aaltola, Elisa. 2020. "Ristiriitaisia eläinasenteita - lihaparadoksi ja sekasyöjän akrasia." Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Aaltola, Elisa ja Wahlberg, Birgitta. 2020. Johdanto. Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Adams, Carol ja Josephine, Donovan. 1995. *Animals and Women: Feminist Theoretical Explorations*. Duke University Press.

Adams, Carol. 2010. *The Sexual Politics of Meat*. Continuum.

Ahmed, Sara. 2014. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Arora, A., Barret, M., Lee, E., Oborn, E. ja Prince, K. 2023. Risk and the future of AI: Algorithmic bias, data colonialism and marginalization. *Information and Organization* 33 (3), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2023.100478>.

Bolotnikova, Marina. 2023. What if AI treats humans the way we treat animals? *Vox*. 7. syyskuuta.

Bookchin, Murray. 1982. *The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. Cheshire Books.

Bostrom, Nick. 2014. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford University Press.

Bugnyar, Thomas. 2018. Tool Use: New Caledonian Crows Engage in Mental Planning. *Current Biology*, 29 (3), 200–202. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2019.01.059>.

Cottingham, John. 2013. *René Descartes: Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*. Cambridge University Press.

Dawkins, Marian. 2015. Chapter Two - Animal Welfare and the Paradox of Animal Consciousness. <https://doi.org/10.1016/bs.asb.2014.11.001>.

De Cosmo, Leonard ja Buschwick, Sophie. 2022. Google Engineer Claims AI Chatbot Is Sentient: Why That Matters. *Scientific American*. 12, heinäkuuta.

Deckha, Maneesha. 2012. "Toward A Postcolonial Posthumanist Feminist Theory: Centralizing Race and Culture in Feminist Work on Nonhuman Animals." *Hypatia: Journal of Feminist Philosophy* 27 (3), 527–45.

DesRoches, Tyler. 2019. On the Historical Roots of Natural Capital in the Writings of Carl Linnaeus. Kirjassa *History of Economic Thought and Methodology: Including a Symposium on Latin American Monetary Thought: Two Centuries in Search of Originality*. Emerald Publishing Limited.

Elements of AI. 2025. MinnaLearn ja Helsingin yliopisto, avoin verkkokurssi. <https://www.elementsofai.com/fi/>.

Elkhatat, Ahmed. 2023. Evaluating the authenticity of ChatGPT responses: a study on text-matching capabilities. *International Journal for Educational Integrity* 19 (1), 1–23. <https://doi.org/10.1007/S40979-023-00137-0/FIGURES/12>.

Field, Hayden ja Rooney, Kate. 2025. OpenAI closes \$40 billion funding round, largest private tech deal on record. *CNBC*, 31. maaliskuuta.

Färding, Aada, Huttu, Tiina, Puttonen, Mikko ja Viljanen, Miina. 2025. Tekoälyn tulevaisuus. *Helsingin Sanomat*, 23. helmikuuta.

Hansen, Stine. 2025. Katso yllättävä video: Hiiri antaa ensiapua tajuttomalle lajitoverilleen. *Tieteen kuvalehti*, 28. helmikuuta.

Harari, Yuval. 2017. *Homo Deus – Huomisen lyhyt historia*. Bazar.

Haraway, Donna. 1997. *Modest\_Witness@Second\_Millennium.FemaleMan©\_Meets\_Onco-Mouse™. Feminism and Technoscience*. Routledge.

Haraway, Donna. 2003. ”Manifesti kyborgueille: tiede, teknologia ja sosialistinen feminismi 1980-luvulla.” Teoksessa *Luonnon politiikka*, toimittaneet Yrjö Haila ja Ville Lähde. Vastapaino.

Haraway, Donna. 2008. *When Species Meet*. University of Minnesota Press.

Haraway, Donna. 2016. *Manifestly Haraway*. University of Minnesota Press.

Hayles, Katherine. 2023. Technosymbiosis: Figuring (Out) Our Relations to AI. Teoksessa *Feminist AI – Critical Perspectives on Data, Algorithms and Intelligent Machines*, toimittaneet Jude Browne, Stephen Cave, Eleanor Drage ja Kerry McInerney. Oxford University Press.

Hurst, Alexander. 2025. I met the ‘godfathers of AI’ in Paris – here’s what they told me to really worry about. *The Guardian*, 14. helmikuuta.

Iveson, Richard. 2022. Posthumanism and the Ends of Technology. Teoksessa *Palgrave Handbook of Critical Posthumanism*, toimittaneet Stefan Herbrechter, Ivan Callus, Manuela Rossini, Marija Grech, Megen de Bruin-Mole ja Christopher John Müller. Springer.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero. 2016. *Diskurssianalyysi*. Vastapaino.

Jones, Cameron ja Bergen, Benjamin. 2025. Large Language Models Pass the Turing Test. <https://arxiv.org/abs/2503.23674>. Viitattu 22. 04.2025.

Kriittisen eläintutkimuksen verkosto. 2025. <https://www.elaimiksi.fi/verkosto/>. Viitattu 25.04.2025

Kaski, Liisa. 2020. Oikeutta sanattomille? Eli mitä oppia antiikin virheistä. Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Kurzweil, Ray (2005) *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. Duckworth overlook

Laakasuo, Michael, Visala, Aku ja Palomäki, Jussi. 2020. Kuinka ihmismieli vääristää keskustelua tekoälyn riskeistä ja etiikasta – Kognitiotieteellisiä näkökulmia keskusteluun. *Ajatus*. 77 (1): 131–167. <http://hdl.handle.net/10138/324246>.

Lehikoinen, Elli. 2020. ”Katsokaa nyt tätä, sika raskaana’ Tietämisestä, empatiasta ja lisääntymisestä.” Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Li, Fei-Fei, Etchemendy, John. 2024. No, Today’s AI Isn’t Sentient. Here’s How We Know. *Time*. 22. toukokuuta.

Lindsey, Jack, Gurnee, Wes, Ameisen, Emmanuel, Chen, Brian, Pearce, Agam, Turner, Nicholas, Citro, Graig, Abrahams, David, Carter, Shan, Hosmer, Basil, Marcus, Jonathann, Sklar, Michael, Templeton, Adly, Bricken, Trenton, McDougall, Callum, Cunningham, Hoagy, Henninhan, Thomas, Jermyn, Adam, Jones, Andy, Persic, Andrew, Qi, Zhenyim, Thompson, Ben, Zimmerman, Sam, Rivoire, Kelley, Conerly, Thomas, Olah, Chris ja Batson, Joshua. 2025. On the Biology of a Large Language Model. <https://transformer-circuits.pub/2025/attribution-graphs/biology.html>. 23.04.2025.

Lunau, Klaus, Scaccabarozzi, Daniela, Willing, Larissa ja Dixon, Kingsley. 2021. A bee’s eye view of remarkable floral colour patterns in the south-west Australian biodiversity hotspot revealed by false colour photography. <https://doi.org/10.1093/aob/mcab088>.

Lundqvist, Eveliina. 2014. *Salainen päiväkirja eläintiloilta*. Into.

Lummaa, Karollina ja Rojola, Leena. 2020. *Posthumanismi*. Eetos-julkaisuja 15.

Marx, Karl, Engels, Friedrich, Isaac, Jeffrey. 2012. *The Communist Manifesto*. Yale University Press.

Meinke, Alexander, Schoen, Bronson, Scheurer, Jérémy, Balesn, Mikita, Shah, Rusheb ja Hobbhahn, Marius. 2024. Frontier Models are Capable of In-context Scheming.

<https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.04984>.

Mellamphy, Nandita. 2021. Re-thinking “Human-centric” AI: An Introduction to Posthumanist Critique. <https://www.europenowjournal.org/2021/11/07/re-thinking-human-centric-ai-an-introduction-to-posthumanist-critique/>. Viitattu 13.04.2025.

Metz, Cade. 2025. Invasion of the Home Humanoid Robots. *The New York Times*, 4. huhtikuuta.

Mielonen, Matti. 2025. Bonobot äännelevät melkein kuin ihmiset – Tutkimus haastaa käsityksen kiellemme ainutlaatuisuudesta. *Helsingin Sanomat*, 5, huhtikuuta.

Niemeyer, Kenneth. 2024. Elon Musk says Neuralink could help humans compete with AI: “Let’s give people superpowers”. *Business Insider*, 3. elokuuta.

Nocella, Anthony, Sorenson, John, Socha, Kim, Matsuoka, Atsuko. 2014. Introduction: The Emergence of Critical Animal Studies: The Rise of Intersectional Animal Liberation. <https://www.jstor.org/stable/42982374>. Viitattu 24.02.2025

Ollila, Tiina. 2020. ”Näkökulma: Kielellisesti loppuuntuomitut tuotantoeläimet.” Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Ollila, Tiina. 2023. *Poliittiset eläimet*. Vastapaino.

OpenAI. 2025. New funding to build towards AGI. <https://openai.com/index/march-funding-updates/>. Viitattu 22.04. 2025.

Pehkonen, Kati. 2018. Näin etenee broilerien “tainnutus- ja tapporata” - viranomaiset ja työntekijät kertovat eläinten huonosta kohtelusta teurastamossa. *Yle*, 11. heinäkuuta.

Pelli, Petja. 2025. Kansanedustajat ehdottavat tehoeläintuotannon kieltämistä lailla. *Helsingin Sanomat*, 13, maaliskuuta.

Petterson, Maria. 2024. Tekoäly, rakastettuni. *Helsingin Sanomat*, 7. marraskuuta.

Plumwood, Val. 1993. *Feminism and the Mastery of Nature*. Routledge.

Poddington, Paula. 2023. *AI Ethics: A Textbook*. Springer.

Rautoma, Heini ja Tuunila, Maija. 2022. Älykäs mensalainen selventää, mitä älykkyys ei ole: "Viisaus on eri asia kuin älykkyys". *Yle*, 1. lokakuuta.

Rojola, Sanna. 2000. Donna Haraway – Mielummin kyborgi kuin jumalatar. Teoksessa *Feministejä, aikamme ajattelijoita*, toimittaneet Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen ja Marianne Liljeström. Vastapaino.

Siewierski, Radoslaw. 2022. The Relationship between Humans and Animals in the Aboriginal Mythology through the Prism of Animal Studies. *Journal of Education Culture and Society* 13 (2): 601-612. DOI:[10.15503/jecs2022.2.601.612](https://doi.org/10.15503/jecs2022.2.601.612)

Stone, Zara. 2017. Everything You Need To Know About Sophia, The World's First Robot Citizen. *Forbes*, 7. marraskuuta.

Suoninen, Eero. 2021. Diskurssianalyysi. Teoksessa Jaana Vuori *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 13.04. 2025

Timmel, Christiane, Hore, Peter ja Mackenzie, Stuart. 2021. How birds sense the magnetic field of the Earth to help them navigate. <https://www.ox.ac.uk/news/science-blog/how-birds-sense-magnetic-field-earth-help-them-navigate>. Viitattu 25.04.2025.

Tuominen, Miira. 2018. Antiikin filosofia. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/antiikin-filosofia>. Viitattu 18.03.2025.

Velzeboer, Rob, Li, Eric, Gao, Nina, Sharp, Paul ja Oliffe, John. 2024. Masculinity, Meat, and Veg\*nism: A Scoping Review. *American Journal of Men's Health*.  
<https://doi.org/10.1177/15579883241247173>

Wadiwel, Dinesh. 2015. *The War against Animals*. Brill.

Wahlberg, Birgitta. 2020. "Tulevaisuuden eläinten suojelu: Eläinoikeuksista ja eläinten perusoikeuksista." Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Wirman, Hanna. 2006. Näkökulmia naispelaajuuteen. Naiset osallistujina, faneina ja taiteilijoina. Teoksessa *Minne matka, luova talous*, toimittaneet Sam Ikinen, Pekka Hanelius, Sanna Karkulehti, Marjo Mäenpää ja Eija Timonen. Rajalla.

Witick, Limppu. 2020. Näkökulma: Kirkko, joka puolustaa kaikkein vähäisimpiä. Teoksessa *Me & muut eläimet*, toimittaneet Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg. Vastapaino.

Yle. 2025. Ulkolinja: Tekoälyn ytimessä -dokumenttielokuva. Yle Arena.  
<https://areena.yle.fi/1-72552985>. Viitattu 27.03.2025.

Zaki, Sonia. 2024. Miten voin auttaa sinua tänään? *Helsingin Sanomat*, 9. maaliskuuta.